

Nr 337.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till prisregleringslag, m. m.; given Stockholms slott den 29 maj 1942.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

dels, jämlikt § 87 regeringsformen, antaga härvid fogade förslag till prisregleringslag,

dels ock samtycka till att Kungl. Maj:t efter utfärdande av lag i ämnet meddelar sådant förordnande, som i lagens 1 § avses, att gälla tills vidare.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

F ö r s l a g

till

Prisregleringslag.

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelse.

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, när riksdagen ej är samlad, förordna, att vad i 2—10 §§ stadgas skall äga tillämpning; dock må förordnande, som nu sagts, ej meddelas med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Varder ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efter rättelse.

Prövas under tid, då riksdagen är samlad, förhållanden vara för handen, som i första stycket sägs, äger Konungen med riksdagens samtycke meddela förordnande, som där avses.

Om prisreglering.

2 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att den som yrkesmässigt säljer viss förnödenhet eller såsom företagare åt annan yrkesmässigt utför tjänst, bestående i förfärdigande av viss förnödenhet eller verkställande av ändrings-, förbättrings-, underhålls- eller rengöringsarbete eller annat därmed jämförligt arbete å viss förnödenhet eller verkställande av transport,

1) skall vara skyldig att ofördröjligen anmäla det pris, som av honom tillämpas för förnödenheten eller tjänsten den dag föreskrift om sådan anmälningsskyldighet meddelas;

2) skall vara skyldig att, varje gång höjning av priset vidtages, ofördröjligen anmäla prishöjningen;

3) icke må utan tillstånd höja priset förrän en vecka förflutit från det han inkommit med anmälan om den tillärnade prishöjningen och skälen därtill.

Har anmälan om tillärnad prishöjning inkommit i fall som i första stycket under 3) avses må, då särskilda skäl därtill äro, myndighet som Konungen bestämmer utsträcka den tid, under vilken säljaren eller företagaren icke må utan tillstånd höja priset, till högst en månad från det anmälan inkom.

Den som meddelat föreskrift enligt första stycket äger bestämma dels till vilken myndighet anmälan enligt nämnda stycke skall göras, dels ock på vilken myndighet det skall ankomma att bevilja tillstånd varom i första stycket under 3) förmäles.

3 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger fastställa visst pris, som provas skäligt, att gälla såsom *normalpris* vid frivillig försäljning av viss förnödenhet eller vid frivilligt utförande av tjänst som i 2 § avses.

Normalpriset må icke överskridas med mindre säljaren eller företagaren erhållit tillstånd därtill. Den som fastställt normalpriset äger bestämma på vilken myndighet det skall ankomma att bevilja sådant tillstånd.

4 §.

Har någon till offentlig myndighet gjort särskild utfästelse beträffande högsta pris, till vilket viss förnödenhet må av honom försäljas eller tjänst som i 2 § avses utföras, må priset icke överskridas med mindre myndigheten givit tillstånd därtill.

5 §.

Konungen äger föreskriva, att rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja viss förnödenhet eller såsom företagare åt annan yrkesmässigt utföra tjänst av i 2 § angivet slag skall tillkomma endast

- 1) den som är medlem av viss sammanslutning;
- 2) den som före viss dag yrkesmässigt köpt eller sålt sådan förnödenhet eller såsom företagare åt annan yrkesmässigt utfört sådan tjänst.

Meddelas föreskrift, som i första stycket under 1) avses, skall, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja förnödenheten eller utföra tjänsten medgivas jämväl den, som förbinder sig att ställa sig till efterrättelse de villkor som i anledning av denna lag uppställt för medlem av sammanslutningen beträffande rätten att köpa eller sälja förnödenheten eller utföra tjänsten. Föreskrift, som i första stycket under 2) avses, må meddelas endast då särskilda skäl därtill äro.

I den mån så finnes erforderligt för att hindra onödig, fördyrande mellanhandel med viss förnödenhet eller eljest för att undanröja missförhållanden inom näringslivet, vilka uppkommit i följd av de i 1 § angivna utomordentliga förhållandena och medföra onödig stegring av priset å viss förnödenhet eller å tjänst av sådant slag, som i 2 § angives, äger Konungen meddela föreskrift om begränsning på annat sätt än förut i denna paragraf är sagt av rätten att yrkesmässigt köpa eller sälja förnödenheten eller såsom företagare åt annan yrkesmässigt utföra tjänsten.

6 §.

Ej må någon vid överlåtelse av förnödenhet eller utförande av tjänst, som i 2 § avses, taga eller träffa avtal om vederlag, som han insett eller bort kunna inse vara med hänsyn till föreliggande omständigheter uppenbart oskäligt.

Ej heller må någon utbjuda förnödenheten till avyttring mot vederlag, som i första stycket sägs, eller erbjuda sig att utföra tjänsten mot sådant vederlag.

7 §.

Får enligt denna lag visst pris för förnödenhet eller tjänst icke överskridas, må ej, i vidare mån än som överensstämmer med offentlig myndighets anordning, såsom villkor för förnödenhetens försäljning eller tjänstens utförande fordras, att jämväl annan förnödenhet inköpes eller annan tjänst tages i anspråk.

Om uppgiftsskyldighet.

8 §.

Myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva skyldighet för den, som yrkesmässigt köper eller säljer viss förnödenhet eller såsom företagare åt annan yrkesmässigt utför tjänst av i 2 § angivet slag, att på anfordran av den myndighet, som meddelat föreskriften, eller annan myndighet, som därvid bestämts,

1) lämna de uppgifter myndigheten begär för prövning av den tillämpade prissättningens skälighet eller för bedömning av den allmänna prisutvecklingen;

2) för kontroll av lämnade uppgifter eller tillämpade priser förete handelsböcker och affärshandlingar för myndigheten.

Försummar någon efter anfordran, varom ovan sägs, att fullgöra vad honom i följd därav åligger, äger myndighet som meddelat föreskriften förelägga honom vite. Länsstyrelse äger i förekommande fall förordna om uttagande av sådant vite.

9 §.

Det åligger envar att, vid förfrågan av länsstyrelse eller polismyndighet eller annan myndighet som Konungen bestämmer, lämna uppgift, huruvida och i vilken myckenhet han innehar viss förnödenhet av vikt för befolkningen eller produktionen.

Vägrar någon att lämna begärd uppgift eller finnes skälig anledning misstänka, att han söker vilseleda myndighet i fråga om sitt innehav av förnödenheten, må undersökning verkställas av kontor, lagerlokal eller annan lägenhet, varöver han förfogar, så ock granskning ske av hans handelsböcker och affärshandlingar. I fråga om befogenhet att besluta angående undersökning eller granskning, som nu nämnts, samt beträffande tid, då undersökning må äga rum, och förfarandet därvid skola bestämmelserna angående husrannsakan äga tillämpning.

Särskilda bestämmelser.

10 §.

Myndighet som Konungen bestämmer äger beträffande detaljhandel meddelade särskilda bestämmelser angående skyldighet för handlande att å försäljningsstället hava anslag med prisuppgifter av viss beskaffenhet samt angående skyldighet att sälja visst slags förnödenhet efter vikt eller efter mått, så ock annan dylik bestämmelse, som må vara ägnad att motverka oskälig prisstegring eller att ordna tillförsel, saluhållande eller förbrukning av förnödenhet.

Vad i första stycket är stadgat beträffande detaljhandel skall i tillämpliga delar gälla även i fråga om utförande av tjänst som i 2 § avses.

Ansvarsbestämmelser m. m.

11 §.

Med dagsböter eller fängelse i högst sex månader eller, om brottet med hänsyn till omständigheterna är att anse såsom grovt, med fängelse eller straffarbete i högst två år straffes

1) den som underlåtit att fullgöra anmälningsskyldighet, som föreskrivits jämlikt 2 § första stycket 1) eller 2), eller som vid fullgörande av anmälningsskyldigheten lämnat medvetet oriktig uppgift eller som, med vetskap om att beträffande förnödenhet eller tjänst meddelats föreskrift enligt 2 § första stycket 3) eller beslut enligt 2 § andra stycket, i strid mot föreskriften eller beslutet försålt eller saluhållit förnödenheten till förhöjt pris eller i återförsäljningssyfte för densamma betalat eller förklarat sig villig att betala sådant pris eller för utförande av tjänsten uppburit eller krävt förhöjt pris;

2) den som, med vetskap om att normalpris gäller å viss förnödenhet eller å tjänst som i 2 § avses, utan tillstånd försålt eller saluhållit förnödenheten för högre pris eller i återförsäljningssyfte för densamma betalat eller förklarat sig villig att betala högre pris eller för utförande av tjänsten uppburit eller krävt högre belopp;

3) den som, efter avgivande av sådan utfästelse beträffande förnödenhet eller tjänst som i 4 § sägs, utan tillstånd försålt eller saluhållit förnödenheten för högre pris än det utfästa eller för utförande av tjänsten uppburit eller krävt sådant pris eller som, med vetskap om utfästelsen, i återförsäljningssyfte för förnödenheten betalat eller förklarat sig villig att betala högre pris än det utfästa;

4) den som med vetskap om föreskrift, som jämlikt 5 § meddelats angående rätten att köpa viss förnödenhet, eller om villkor, som i anledning av denna lag uppställts för rätten att köpa förnödenheten, köpt eller förklarat sig villig att köpa förnödenheten i strid mot föreskriften eller villkoret;

5) den som med vetskap om föreskrift, som jämlikt 5 § meddelats angående

ende rätten att sälja viss förnödenhet eller såsom företagare åt annan utföra tjänst av i 2 § angivet slag, eller om villkor, som i anledning av denna lag uppställts för rätten att sälja förnödenheten eller utföra tjänsten, försålt eller saluhållit eller i återförsäljningssyfte köpt eller förklarat sig villig att köpa förnödenheten eller utfört eller erbjudit sig att utföra tjänsten i strid mot föreskriften eller villkoret;

6) den som brutit mot bestämmelserna i 6 §;

7) den som brutit mot det i 7 § stadgade förbudet;

8) den som vid lämnande av uppgift, som i 8 eller 9 § avses, eller i samband med undersökning eller granskning, som avses i sistnämnda paragraf, sökt vilseleda myndighet.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningsmannen avsett att bereda sig otillbörlig vinst av betydande storlek.

Lika med den, som försålt eller saluhållit förnödenhet till för högt pris eller som för utförande av tjänst uppburit eller krävt för högt belopp eller som för köp av förnödenhet betalat eller förklarat sig villig att betala för högt pris, skall anses den, som för förnödenheten eller tjänsten uppburit, krävt, betalat eller förklarat sig villig att betala i annat än penningar utgående vederlag till värde uppenbarligen överstigande det tillåtna priset. Lika med förvärv i återförsäljningssyfte skall anses förvärv i syfte att använda förnödenheten för yrkesmässig tillverkning eller beredning av varor till avsalu.

Ej må köpare i andra fall än förut angivits dömas för delaktighet i av säljare begånget brott som i första stycket under 1), 2), 3) eller 5) avses, där ej köparen med sådan vetskap, varom i nämnda lagrum är sagt, uppsåtligen förlett säljaren till brottet. Vad sålunda är stadgat skall äga motsvarande tillämpning beträffande den, som erlagt eller förbundit sig att erlægga betalning för tjänst som i första stycket under 1), 2), 3) eller 5) avses, så ock i fråga om säljares delaktighet i sådant av köpare begånget brott som i första stycket under 4) avses.

Fälles någon till straff enligt första eller tredje stycket, skall domstolen tillika förplikta honom att utgiva värdet av taget eller avtalat vederlag eller värdet av förnödenhet som undanhållits; dock att, i den mån särskilda förhållanden därtill föranleda, nedsättning må ske av det värde som skall utgivas.

12 §.

Åsidosätter någon bestämmelse, som meddelats jämlikt 10 §, straffes med böter från och med två till och med trehundra kronor.

13 §.

Vad som med stöd av bestämmelserna i denna lag inhämtats genom anmälan eller uppgift eller vid granskning av handelsböcker eller affärshandlingar eller vid undersökning, som i 9 § sägs, må ej yppas i vidare mån än

som erfordras för vinnande av det med bestämmelserna avsedda ändamål. Bryter någon häremot, straffes med dagsböter eller fängelse.

14 §.

Brott, varom i 11 § sägs, må av allmän åklagare åtalas allenast efter anmälan eller medgivande av myndighet, som Konungen bestämmer.

Brott, varom i 13 § sägs, må av allmän åklagare åtalas allenast efter angivelse av målsäganden.

15 §.

Åtal för brott, varom i 11 § sägs, väckes vid den rätt där den tilltalade skall svara i tvistemål i allmänhet.

Åtal för förseelse, som avses i 12 §, anhängiggöres vid polisdomstol, där sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där sådan icke finnes, vid allmän domstol.

16 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, ävensom vad någon förpliktas utgiva enligt 11 § sista stycket tillfalla kronan.

17 §.

Över myndighets beslut jämlikt 3 § första stycket må, där Konungen så förordnat, klagan icke föras.

Beslut, som myndighet i annat fall än i första stycket avses meddelat jämlikt 3 §, så ock myndighets beslut jämlikt 2 §, 8 § första stycket eller 10 § skall utan hinder av förd klagan lända till efterrättelse, intill dess annorlunda kan varda förordnat.

18 §.

Konungen äger meddela de närmare bestämmelser, som erfordras för tillämpning av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942 samt gäller till och med den 30 juni 1943.

Förordnande enligt 1 § vare ej gällande längre än lagen äger giltighet.

Föreskrift eller beslut jämlikt 2, 3, 5, 8, 9 eller 10 § eller utfästelse jämlikt 4 § skall ej gälla längre än förordnande som nyss sagts är gällande.

Föreskrift jämlikt 3 § eller utfästelse jämlikt 4 § eller sådant villkor beträffande högsta pris, som i anledning av denna lag uppställts i samband med meddelande av föreskrift enligt 5 §, skall icke äga tillämpning i fråga om avtal om köp eller utförande av tjänst, som slutits innan föreskriften trädde i kraft eller utfästelsen eller villkoret blev gällande, såvida i avtalet vederlaget blivit till beloppet bestämt.

I 13 § meddelad föreskrift om tystnadsplikt och vad i lagen stadgas rörande överträdelse av samma föreskrift ävensom vad där stadgas i fråga om annat brott, som begåtts under tiden för de i lagen meddelade bestämmelsernas giltighet, skall äga tillämpning även efter det lagens bestämmelser i övrigt upphört att gälla.

Föreskrift eller beslut, som meddelats jämlikt 2, 3, 4, 8, 9 eller 11 § prisregleringslagen den 13 juni 1941, eller utfästelse, varom i 7 § samma lag förmäles, skall gälla såsom om föreskriften eller beslutet meddelats eller utfästelsen avgivits jämlikt motsvarande stadgande i denna lag.

Kungl. Maj:ts proposition nr 337.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 maj
1942.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anför efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter.

Den nu gällande prisregleringslagen utfärdades den 13 juni 1941 (nr 370). Lagen trädde i kraft den 16 juni 1941 och gäller till och med den 30 juni 1942. För att lagens huvudbestämmelser skola träda i tillämpning erfordras särskilt förordnande därom. Sådant förordnande må meddelas vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Förordnande meddelas av Kungl. Maj:t med riksdagens samtycke, dock att, när riksdagen ej är samlad, provisoriskt förordnande må meddelas av Kungl. Maj:t. Genom kungörelse den 13 juni 1941 (nr 372) meddelade Kungl. Maj:t med riksdagens samtycke förordnande, varom nyss är sagt, att gälla från och med den 16 juni 1941 tills vidare. Förordnandet är alltjämt gällande.

Beträffande prisregleringslagens innehåll må följande här nämnas. Enligt 2 § äger Kungl. Maj:t eller myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, att beträffande viss förnödenhet föreskriva anmälningsplikt rörande priser eller temporärt förbud mot prishöjning utan tillstånd. Kungl. Maj:t eller myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, äger vidare enligt 3 § fastställa normalpriser å förnödenheter och transporter, varjämte Kungl. Maj:t enligt 5 § äger fastställa maximipris å viktigare förnödenheter ävensom å transporter. Enligt 4 § första stycket äger Kungl. Maj:t föreskriva, att rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja viss förnödenhet skall tillkomma endast den som är medlem av viss sammanslutning (tvångskartellering) eller som före viss dag yrkesmässigt köpt eller sålt förnödenheten i fråga (nyetableringsspär). Meddelas föreskrift om tvångskartellering skall enligt 4 § andra stycket, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, rätt att köpa eller sälja förnödenheten medgivas jämväl den, som förbinder sig att ställa sig till efterrättelse de villkor som i anledning av lagen uppställts för medlem av sammanslutningen beträffande rätten att köpa eller sälja förnödenheten. Före-

skrift angående nyetableringsspärr må, enligt 4 § sista stycket, meddelas endast då särskilda skäl därtill äro. Vidare har i 6 § upptagits ett allmänt förbud mot prisocker. I 7 § föreskrives, att om för förnödenhet gäller visst pris, som enligt lagen ej må överskridas eller må överskridas endast efter tillstånd, eller om någon till myndighet gjort särskild utfästelse beträffande högsta pris, till vilket förnödenhet må av honom säljas, såsom villkor för förnödenhetens försäljning ej må — i vidare mån än som överensstämmer med offentlig myndighets anordning — fordras att jämväl annan förnödenhet inköpes. Vidare stadgas i 8 § rätt för myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, att föreskriva skyldighet för den, som yrkesmässigt köper eller säljer viss förnödenhet eller som driver transportrörelse, att lämna vissa uppgifter samt att förete handelsböcker och affärshandlingar; underlåter någon att fullgöra vad honom sålunda åligger, äger länsstyrelsen förelägga vite och i förekommande fall förordna om vitets uttagande. I 9 § upptagas vissa ytterligare bestämmelser om uppgiftsplikt, varjämte i 10 § stadgas rätt för länsstyrelse i vissa fall att förordna om tvångsförsäljning av maximiprissatt förnödenhet. Enligt 11 § äger myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, att beträffande detaljhandel med förnödenhet meddela ordningsföreskrifter, som må vara ägnade att motverka oskäligen prisstegring eller att ordna tillförsel, saluhållande eller förbrukning av förnödenheten. Slutligen hava i 12 och följande paragrafer upptagits vissa ansvarsbestämmelser m. m. Nämnas må, att enligt 12 § sista stycket domstolen äger, efter ty skäligt finnes, förplikta den dömda att utgiva värdet av taget eller betingat vederlag eller värdet av förnödenhet, som undanhållits.

Statens priskontrollnämnd har i särskilda, av lagutkast åtföljda skrivelser den 24 oktober 1941 och den 7 februari 1942 framlagt förslag till vissa ändringar i prisregleringslagen, vilka förslag närmare motiverats i två vid skrivelserna fogade promemorior.

I skrivelserna den 24 oktober 1941 föreslår priskontrollnämnden, att även andra tjänster än transporttjänster skola föras in under prisregleringslagen, att bestämmelser införas i syfte att möjliggöra förhindrande av onödig mellanhandel, att i en särskild paragraf införas stadgande om förbud mot överträdelse av till myndighet gjord utfästelse angående högsta pris, samt att den i 8 § stadgade rätten för länsstyrelse att förelägga vite överflyttas å den myndighet, som enligt samma paragraf äger meddela föreskrift om uppgiftsskyldighet m. m. I skrivelserna den 7 februari 1942 föreslår priskontrollnämnden vidare, att meddelade prisföreskrifter skola i viss utsträckning äga retroaktiv verkan, samt att bestämmelserna om ersättningskyldighet för den, som fälles till ansvar enligt prisregleringslagen, måtte skärpas.

Efter särskilda remisser hava utlåtanden över priskontrollnämndens skrivelser avgivits av kommerskollegium (efter hörande av Stockholms handelskammare, handelskammaren i Göteborg och Skånes handelskammare), socialstyrelsen, statens industrikommission, statens livsmedelskommission och statens bränslekommission, svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges indu-

striförbund, Sveriges hantverksorganisation, landsorganisationen i Sverige, Sveriges köpmannaförbund, kooperativa förbundet, Sveriges grossistförbund och Sveriges lantbruksförbund, dock att kooperativa förbundet inkommit med utlåtande endast över den tidigare av priskontrollnämndens båda skrivelser.

Prisregleringslagens giltighetstid utlöper den 30 juni detta år. Då en lag-<sup>Departements-
chefen.</sup> stiftning av förevarande slag uppenbarligen alltjämt är behövlig, bör giltighetstiden förlängas, förslagsvis till och med den 30 juni 1943.

I samband med förlängningen av prisregleringslagens giltighetstid torde böra till behandling upptagas de av priskontrollnämnden väckta frågorna om ändringar i lagen. Jag kommer att i det följande upptaga de framlagda ändringsförslagen till behandling vart för sig, dock att frågan om ändrade bestämmelser rörande vitesföreläggande behandlas tillsammans med frågan om skärpning av reglerna angående ersättningsskyldighet. I samband med sistnämnda fråga kommer jag vidare att behandla fråga om skärpning av straffet för överträdelser av prisregleringslagen m. m., varjämte jag i samband med frågan om åtgärder till förhindrande av onödigt mellanhandel upptager till behandling frågan huruvida maximipriset bör bibehållas som särskild prisform.

Vid anmälan tidigare denna dag av förslag till proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld har jag, i anslutning till en skrivelse från bankofullmäktige den 21 april 1942, behandlat de problem som det ekonomiska läget synes mig ställa för penning- och prispolitiken. Särskilt har jag därvid uppehållit mig vid frågan om de riktlinjer som prispolitiken för närvarande bör följa. Jag saknar därför anledning att i detta sammanhang gå in på den statliga priskontrollens uppgifter i rådande läge.

Tillämpning av prisregleringslagen i fråga om andra tjänster än transporttjänster.

Prisregleringslagen gäller, såsom förut nämnts, endast i fråga om förnödenheter samt transporter. Priskontrollnämnden har föreslagit, att lagen måtte göras tillämplig jämväl i fråga om andra tjänster än transporttjänster.

Priskontrollnämnden anför härom.

Prisregleringslagen gäller beträffande förnödenheter och transporter. Begreppet förnödenhet har icke i lagen definierats, men därunder torde icke kunna föras tjänster såsom utförande av ändrings-, förbättrings-, underhålls-, rengörings- eller reparationsarbete. Det är således endast transporttjänster, som för närvarande träffas av lagens bestämmelser.

Det förhållandet, att en icke oväsentlig grupp lämnats utanför lagens tillämpningsområde, har visat sig medföra allvarliga brister. Anmälningar ha sålunda inkommit till priskontrollnämnden beträffande påstådda oskäligen prissättningar av tjänster (andra än transporter), och oaktat ersättningarna

i flera fall syns för höga, har nämnden icke kunnat ingripa på ett effektivt sätt för att stävja uppkommande prisstegringstendenser. Vål har nämnden kunnat hos vederbörande begära rättelse på frivillighetens väg, men något tvångsmedel har ej stått nämnden till buds därest vederbörande tredskats. Nämnden har ej ens kunnat tvinga in sådana uppgifter, varom sägs i 8 § prisregleringslagen.

En lagändring, varigenom även andra tjänster än transporter kunna bliva föremål för prisreglering och prisövervakning, synes därför nämnden välbehörlig. Går man till de övriga nordiska prisregleringslagarna, finner man, att dessa medtagit, förutom förnödenheter eller varor, jämväl tjänster. De av Prisdirektoratet i Norge den 14 december 1940 fastställda »Alminnelige prisforskrifter» definiera det mot tjänster svarande begreppet »ytelser» med »ytelser av alle slag som det tas vederlag for» (15 § 4). Föreskrifterna gälla dock ej »arbeid i andres tjeneste». Den danska lagen den 30 maj 1940 »om Priser m. v.» rör sig med begreppet »Tjeneste- og Transportydelse» och gör likaledes undantag för »Løn- og Arbejdsforhold» (1 §). Den finska lagen den 12 juni 1941 »om reglering av prisen» stadgar i 1 §: »Ingen må — — — taga eller fordra transport-, bruks-, tjenste- eller annan avgift, som med hänsyn till omständigheterna är oskäligen.» Genom användandet av begreppet »avgift» får väl den finska lagen anses hava stadgat enahanda undantag som de norska och danska lagarna.

I likhet med de norska, danska och finska lagarna bör ej heller vår lag avse löneförhållande mellan arbetstagare och arbetsgivare. I det av nämnden utarbetade lagutkastet har nämnden i ett nytt sista stycke av 2 § upptagit en bestämmelse härom. Åt det i stadgandet använda begreppet »arbetstagare» torde givas sedvanlig tolkning. Därmed förstås sålunda den, som är anställd i allmän eller enskild tjänst.

Samtidigt som begreppet »tjänst» — som i sig även innefattar transporter — definierats, har i det av nämnden upprättade lagförslaget även medtagits en begreppsbestämning av »förnödenhet», i sak motsvarande den finska lagens.

Tjänster hava i lagförslaget sidoordnats med förnödenheter i 2—5 §§, 5 a §, 6 § första stycket samt 7 och 8 §§, varjämte 11 § i tillämpliga delar föreslagits skola gälla jämväl beträffande tillhandahållande av tjänst. Straffbestämmelserna i 12 § hava undergått en mot nämnda ändringar svarande omredigering.

Det av priskontrollnämnden föreslagna tillägget till 2 § är av följande lydelse:

»Med förnödenhet avses i denna lag allt slags lösöre, dock ej penningar eller andra betalningsmedel. Med tjänst förstås i denna lag alla slag av arbetsprestationer, dock att vad i lagen stadgas icke skall gälla beträffande löneförhållande mellan arbetstagare och arbetsgivare.»

Priskontrollnämndens förslag om utvidgning av lagen till att gälla även andra tjänster än transporttjänster har i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran i samtliga r e m i s s y t t r a n d e n utom i det av handelskammaren i Göteborg avgivna. I ett flertal yttranden har emellertid ifrågasatts en begränsning av den omfattning, i vilken tjänster borde föras in under lagen. *Kommerskollegium* har sålunda anfört.

Kollegium ställer sig tveksamt till ett lagstadgande av den generella karaktär, som priskontrollnämnden föreslagit. Priskontrollen på ifrågasavarande

område synes i varje fall för närvarande böra begränsas till tjänster av mindre komplicerad art såsom i motiveringen till nämndens förslag angivna ändrings-, förbättrings-, underhålls-, rengörings- eller reparationsarbeten, vartill jämväl exempelvis vissa monteringsarbeten torde vara att hänföra. På grund av kvalitativa differenser erbjuder det stora svårigheter att finna enhetliga normer för bedömning av prissättningen å tjänster. Då det gäller hantverks- och liknande arbeten, torde dessa svårigheter i flertalet fall dock vara överkomliga. Att finna enhetliga grunder för reglering av exempelvis läkares och advokaters arvoden synes däremot utomordentligt svårt. Kollegium kan ej finna, att något behov av statligt ingripande på sistnämnda område för närvarande föreligger.

I huvudsak samma synpunkter som de av kommerskollegium framlagda hava anförts av *Sveriges industriförbund*, *Sveriges grossistförbund*, *Stockholms handelskammare* och *Skånes handelskammare*.

Livsmedelskommissionen anför i huvudsak följande.

På livsmedelskommissionens verksamhetsområde har ett visst behov av en utvidgning av lagen visat sig föreligga i fråga om vissa slag av underhålls- och reparationsarbeten på jordbruksmaskiner och andra arbetsredskap inom jordbruket. Då en sådan utvidgning, som nu nämnts, därjämte torde vara ägnad att underlätta priskontrollnämndens strävanden på andra områden, vill livsmedelskommissionen i princip tillstyrka priskontrollnämndens förslag i denna del. Dock synes det livsmedelskommissionen tveksamt, huruvida utvidgningen bör erhålla sådan omfattning som priskontrollnämnden föreslagit. Enligt det vid priskontrollnämndens skrivelse fogade författningsutkastet skall prisregleringslagen bli tillämplig å allt tillhandahållande av tjänst, och med tjänst skall härvid enligt särskild definition förstås alla slag av arbetsprestationer. Undantag göres dock i förslaget för löneförhållande mellan arbetstagare och arbetsgivare. Enligt förslaget skulle sålunda prisregleringslagen bl. a. bli tillämplig å alla slag av ackordsarbeten, arbetsbeting och entreprenadverksamhet, exempelvis å ett entreprenadkontrakt angående uppförande eller reparation av en byggnad, samt å avtal om utförande på ackord eller entreprenad av täckdikning, vägomläggningar, torrläggningar o. dyl., ävensom å sådan verksamhet, som utövas inom de fria yrkena, exempelvis å tandläkare- och advokatverksamhet, verkställande av utredningar, andra specialuppdrag av olika slag etc. Det torde dock kunna starkt ifrågasättas, om en så vittgående utvidgning — för vilken någon motivering ej heller anförts — kan anses lämplig och om det ej skulle vara tillräckligt att göra prisregleringslagen tillämplig å vissa angivna slag av tjänster, i fråga om vilka verkligt behov av att kunna tillämpa prisregleringslagen visat sig föreligga eller kan förväntas komma att uppstå. Då priskontrollnämndens framställning icke innehåller några uppgifter härom, kan kommissionen emellertid icke framlägga något positivt förslag i detta hänseende. Kommissionen anser sig dock böra ifrågasätta, om ej lagens tillämpningsområde skulle kunna begränsas till fabriks- eller hantverksmässiga arbetsprestationer. Undantag synes vidare böra göras för sådana ackordsarbeten, som äro reglerade genom kollektivavtal.

Livsmedelskommissionen har i sitt yttrande vidare hemställt att, då i ett flertal krislagar begreppet »förnödenhet» använts utan att i lagtexten givits någon definition därav, priskontrollnämndens förslag om upptagande i prisregleringslagen av en definition av begreppet i fråga måtte lämnas utan bi-

fall; eljest kunde tvekan uppstå om begreppet skulle anses hava samma innebörd i de andra lagarna.

I det av *Sveriges köpmannaförbund* avgivna yttrandet anföres.

Förbundet vill ifrågasätta, om icke syftemålet med utvidgningen närmare kunde uppnås om lagen utsträcktes till att omfatta tjänster, vilka stå i samband med förnödenhet. Så som den föreslagna lagtexten nu är utformad, kommer ett antagande av densamma att medföra att även tjänster utanför vad som närmast åsyftats komma att falla under lagen.

I detta sammanhang vill förbundet fästa uppmärksamheten på att löneförhållandet mellan arbetstagare och arbetsgivare helt lämnats utanför lagens bestämmelser. Förbundet vill icke påyrka någon ändring häri, men kan icke underlåta att framhålla, att ett fixerande av priset för en förnödenhet eller för en tjänst också innebär ett fixerande av ersättningen för den arbetsprestation, som ligger bakom tillverkningen, försäljningen eller tjänsten. För näringsidkare och företagare kan sålunda arbetslön enligt lagen bestämmas.

Svenska arbetsgivareföreningen har förklarat sig vilja tillstyrka varje effektivisering av priskontrollen, som utan avsevärda rubbningar för näringslivet vore ägnad att främja prisstabiliteten; det vore dock nödvändigt att priskontrollen ej tillämpades så strängt, att produktion av viktiga förnödenheter överhuvud ej komme till stånd. Föreningen har vidare anfört.

För företag, som utföra reparationer, installationer och transporter, vilka tjänster i främsta rummet torde komma att underkastas priskontroll enligt lagförslaget, utgör arbetslönen en väsentlig del av omkostnaderna. Det synes därför ofrånkomligt, att de företag, som lämna tjänsterna, må kunna åberopa inträffade lönestegringar såsom fullgott skäl för prishöjningar. Det synes också bliva nödvändigt att medgiva förhöjning å priset för tjänster, som utförts å sådan tid, att särskild övertidsersättning eller skiftersättning måst utgivas av arbetsgivaren.

Handelskammaren i Göteborg, vilken såsom förut nämnts icke ansett sig kunna tillstyrka förslaget, har anfört.

Handelskammaren vill ej ifrågasätta, att ej vissa olägenheter kunnat uppkomma därigenom att tjänster med undantag av transporttjänster lämnats utanför det av lagen reglerade området. Emellertid uppkomma säkerligen ur kontrollsynpunkt stora svårigheter vid ett genomförande av en effektiv prisövervakning beträffande de tjänster, som nu föreslås skola inbegripas under prisregleringslagen. Såsom i motiven uttalats gäller det här en mängd arbetsprestationer av synnerligen varierande slag. Vid reparationsarbeten kunna t. ex. inom bilbranschen förekomma fall där bedömandet av prisernas skälighet blir ytterligt vanskligt. Om en effektiv kontroll här skall införas måste den medföra icke oväsentliga kostnader och mycket besvär för såväl den övervakande myndigheten som den som utför arbetsprestationen.

Med hänsyn till de nu påtalade svårigheterna hade det varit önskvärt, att i motiveringen för förslaget jämväl framlagts några konkreta exempel på sådana fall, då priskontrollnämnden funnit oskäligen höga priser föreligga men ej kunnat erhålla rättelse genom hänvändelse till vederbörande. Det område, som genom nämndens förslag skulle bliva föremål för prisreglering, omfattar, så vitt handelskammaren kan finna, ej blott i motiven omtalade ändrings-, förbättrings- och reparationsarbeten o. s. v., utan även sådana arbetsprestationer, som utföras utav t. ex. läkare och advokater samt revisorer. Om den förordade bestämmelsen närmast kommit till för att råda bot på

vissa missförhållanden inom hantverkets område, något som motivens utformning giver anledning att förmoda, hade det enligt handelskammarens uppfattning varit önskvärt, att bestämmelsens räckvidd kunnat begränsas till detta område. Med det mycket vidsträckta område det föreslagna stadgandet nu omfattar, måste, såsom förut påpekats, särskilda svårigheter uppstå vid dess tillämpning. Handelskammaren finner de nu berörda svårigheterna utgöra ett så allvarligt skäl emot priskontrollnämndens förslag i vad det avser prisreglering av tjänster, att handelskammaren, som icke äger möjlighet att överblicka de av nämnden helt allmänt åberopade missförhållandena, för närvarande icke anser sig kunna tillstyrka en lagändring i enlighet med nämndens förslag.

En utvidgning av priskontrollen till att avse även andra tjänster än transporttjänster torde av flera skäl vara önskvärd. Det må sålunda framhållas, att en genomförd prisövervakning beträffande varor såsom supplement kräver en viss prisövervakning jämväl i fråga om tjänster, i det att ett pristilllägg å varan eljest kan i åtskilliga fall uttagas i form av ökad ersättning för ändrings- eller monteringsarbete eller annat av säljaren utfört arbete å varan. Emellertid är det tydligt, att en priskontroll å tjänster icke skulle vara av betydelse enbart såsom supplement till priskontrollen å varor, utan att den ifrågasatta utvidgningen även skulle tjäna ett mera självständigt intresse. Med hänsyn till det inflytande, som prissättningen å tjänster utövar på den allmänna prisutvecklingen, är det av vikt att den statliga priskontrollen kan ingripa beträffande tjänster, oavsett om de äro kombinerade med försäljning av viss vara eller icke. Skall den statliga priskontrollen kunna fylla sin uppgift att upprätthålla en i görligaste mån stabil prisnivå, måste kontrollen omspanna största möjliga område.

Även om det med hänsyn till vad jag nyss anfört skulle varit önskvärt, att den statliga priskontrollen fått avse tjänster överhuvud taget, är det emellertid ofrånkomligt att begränsningar göras. Sålunda bör, av skäl som jag icke torde behöva närmare utveckla, priskontrollen icke avse arbetsgivares och arbetstagares inbördes löneförhållanden utan begränsas till tjänster, som företagare utför åt annan. Vidare torde den faktiska beskaffenheten av vissa tjänster böra föranleda, att tjänsterna icke läggas under priskontroll. Jag syftar därvid i första hand på de s. k. fria yrkena, där enhetliga regleringar icke kunna genomföras. Icke heller torde det låta sig göra att efter ensartade grunder reglera prissättningen för sådana tjänster, som avse utförande av anläggnings- eller ombyggnadsarbeten eller andra därmed jämförliga arbeten å fast egendom. I vart fall torde försiktigheten bjuda, att priskontrollen icke för närvarande utsträcker till sådana områden som nyss nämnts, utan att man först avvaktar erfarenheterna av en mera begränsad priskontroll å tjänster. Jag förordar därför, att lagen nu göres tillämplig — förutom i fråga om transporttjänster — endast beträffande sådana tjänster som avse förfärdigande av förnödenhet eller utförande av ändrings-, förbättrings-, underhålls- eller rengöringsarbete eller annat därmed jämförligt arbete å förnödenhet. Det bör emellertid framhållas, att även med den sålunda föreslagna inskränkningen lagen kommer att omfatta en del tjänster, där en till-

lämpning av lagen kan erbjuda betydande svårigheter. Då fråga uppkommer om meddelande av föreskrift enligt lagen, måste därför med hänsyn till förhållandena inom den ifrågakomna branschen prövas, huruvida sådan föreskrift lämpligen bör meddelas eller icke.

I anledning av vad svenska arbetsgivareföreningen anfört angående rätt för företagare att återopa inträffade lönestegringar såsom skäl för prisförhöjningar får jag erinra, att prissättningen måste ske under hänsynstagande till alla erforderliga kostnader för företagaren, varför en ökning av den faktiska lönekostnaden i de av föreningen avsedda fallen måste medföra en omprövning av prisföreskrifterna.

I nu gällande prisregleringslag hava transporttjänster likställts med förnödenheter endast såvitt angår dels fastställande av normal- och maximipriser, dels ock uppgiftsskyldighet m. m. jämlikt 8 §. Det torde emellertid vara lämpligt att tjänster sidoordnas med förnödenheter jämväl såvitt angår övriga bestämmelser i lagen, dock självfallet endast i den mån bestämmelserna äro av den art att de kunna vinna tillämpning i fråga om tjänster.

Det torde icke finnas anledning att, på sätt priskontrollnämnden föreslagit, nu införa någon definition av det redan förut i lagen använda begreppet »förnödenhet».

Förhindrande av onödig mellanhandel samt fråga om bibehållande av maximipriset som särskild prisform.

Priskontrollnämnden har, såsom inledningsvis anmärkts, föreslagit att prisregleringslagen måtte kompletteras med vissa bestämmelser, avsedda att förhindra onödig mellanhandel. Priskontrollnämnden anför härom.

Bland de krisföreteelser, som för närvarande särskilt påkalla uppmärksamhet, befinner sig en spekulationsbetonad inriktning av mellanhandeln med prisstegring som följd. Den ger sig tillkänna såväl därigenom att en avsevärd del av den för marknaden tillgängliga kvantiteten av en förnödenhet uppsamlas av en eller flera uppköpare i avsikt att höja marknadspriset till en nivå, som ej står i skäligen förhållande till den verkliga tillgången på förnödenheten, som genom den s. k. kedjehandeln. Särskilt den sistnämnda har på sista tiden gjort sig tydligt märkbar på ett sätt, som nämnden icke för ett halvår sedan kunde förutse. Nämnden har sålunda erhållit kännedom om ett antal transaktioner av en art, som icke kan tjäna något samhälls-ekonomiskt nyttigt syfte. Som belysande exempel må nämnas, att ett parti importerad borsyra passerat fyra mellanhänder mellan importören och förbrukaren, varvid importörens ursprungliga försäljningspris av 2 kronor 40 öre per kg successivt höjts upp till 3 kronor 40 öre per kg. I ett annat fall gick ett parti harts genom ännu flera led, varigenom importörens ursprungliga försäljningspris av 27.5 öre per kg steg till 1 krona per kg.

Nämnden har sökt komma till rätta med denna kedjehandel genom hänvändelser till företag inom de branscher, där den främst synes florera. Nämnden har därvid kunnat samarbeta med olika näringsorganisationer. Denna verksamhet torde icke ha varit utan betydelse; fullt tillfredsställande resultat har emellertid icke kunnat nås i avsaknad av medel att förebygga uppkomst

av kedjehandel. I prisregleringslagen ingående bestämmelser, som skulle kunna användas härför, äro icke alltid tillfyllest. Vid tillämpningen av 4 §:ns bestämmelser om organisationstvång kunna sålunda svårigheter uppstå vid utformningen av prisöverenskomsten med vederbörande sammanslutning. Möjligheten att stadga nyetableringsförbud är även strängt begränsad. Bestämmelserna i 10 § om disponerande över förnödenhet, för vilken maximipris gäller, torde för närvarande heller icke erbjuda de möjligheter, som skulle vara önskvärda; något maximipris i lagens mening har hittills icke fastställts och torde icke annat än i undantagsfall komma att tillgripas. Oklart synes även vara, huruvida föreskrifter, ägnade att hindra kedjehandel, kunna utfärdas med stöd av 11 §. Verksamma medel mot kedjehandel erhållas därför för närvarande endast i den mån handeln med ifrågakommande förnödenheter underkastas reglering. En sådan åtgärd torde dock knappast kunna motiveras enbart ur denna synpunkt.

De områden, inom vilka tendenser till utpräglad kedjehandel under det senaste halvåret framför allt försports, t. ex. inom kemikaliehandeln, omfatta ett mycket stort antal produkter, som var för sig kunna vara av ringa betydelse. En genomförd handelsreglering synes för dessa produkter i regel icke lämplig eller möjlig. Uppkomsten av en utbredd kedjehandel på dessa områden kombinerad med osund och spekulationsbetonad prisbildning, kan emellertid få i hög grad ogynnsamma verkningar på den allmänna prisutvecklingen i landet. Det synes därför nämnden vara av vikt, att prisregleringslagen kompletteras på sådant sätt, att även utan handelsreglering viss kontroll över onödig mellanhandel ernås.

Vid utformningen av de bestämmelser, som enligt nämndens mening äro erforderliga på ifrågakommande område, torde vägledning kunna hämtas från motsvarande lagstiftning i detta ämne under och närmast efter föregående världskrig samt från de övriga nordiska prisregleringslagarna. Med förstnämnda lagstiftning åsyftar nämnden lagen den 19 juni 1917 (nr 338) med vissa bestämmelser mot oskäligen pris under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden och lagen den 28 februari 1921 (nr 55) med vissa bestämmelser mot oskäligen pris, vilken senare lag från och med den 1 mars 1921 ersatte 1917 års lag och som gällde t. o. m. den 31 maj 1923. 4 § i 1917 års och 3 § i 1921 års lagar stadgade förbud mot sådan mellanhandel, som medförde uppenbar fara för oskäligen stegring av priset vid förnödenhetens övergång till förbrukaren, och inbegrep därvid uppköp i återförsäljningssyfte såväl utan som i samband med kedjehandel. Som förutsättning för straff vid överträdelse av bestämmelsen uppställdes, att köparen insett eller bort kunna inse faran för den oskäligen prisstegringen. Säljare, som engagerat sig i dylik mellanhandel, hemföll däremot ej under straff.

Den norska prisregleringslagen stadgar i 3 § förbud mot »unødvendig mellomhandel som virker til prisfordyring» och mot »oppkjøp av varer i det øyemed». »Unødvendig er en mellomhandel når vedkommende mellomledd ikke har vært sedvanlig i vedkommende erverv før krigen.» I paragrafen stadgas även förbud att »selge til personer eller selskaper som driver eller akter å drive slik mellomhandel».

I den danska prisregleringslagen har ministern för handel, industri och sjöfart bemyndigats att förbjuda bl. a. »unødvendig Mellehandel» (1 §). Med stöd av detta bemyndigande har ministern den 11 juni 1940 utfärdat en »Bekendtgørelse om Varesalg». Kungörelsens 1 § söker bekämpa kedjehandeln. »Mellehandel ud over, hvad der er sædvanligt inden for den paagældende Branche, (Kædehandel), er forbudt, medmindre den sker uden Avance.» Av särskild intresse är, att myndigheterna kunna bestämma hur många gånger omsättning av en vara får ske inom vederbörande bransch. I

en av priskontrollrådet i maj 1941 utsänd »Vejledning til Prisutvalgene» (»Prisudvalg» = lokal prismyndighet) kommenteras ifrågavarande bestämmelse. Det upplyses där bl. a., att någon bestämmelse om antalet omsättningsled inom viss bransch dittills ej meddelats.

Den finska prisregleringslagen stadgar förbud mot att »för försäljning eller förmedling köpa eller annars anskaffa förnödenheter för oskäligt pris, genom att uppträda som onödig mellanhand eller annars under sådana omständigheter, att detta förfarande, ensamt eller delvis, är ägnat att föranleda oskälig prisförhöjning då förnödenheterna övergå till förbrukaren eller att höja prisnivån för nödenheten».

Enligt nämndens förmenande torde de erforderliga bestämmelserna i ifrågavarande ämne böra utformas i nära anslutning till föreskrifterna i 4 § i 1917 års och 3 § i 1921 års lagar; dock bör det såsom i norsk rätt jämväl vara förbjudet att *sälja* till en prisfördyrande mellanhand. Nämnden har däremot ej ansett sig böra för närvarande efter mönster från dansk rätt föreslå en lagbestämmelse som ger möjlighet att lämna föreskrifter angående antalet omsättningsled inom viss bransch. Den vidare utvecklingen på prisregleringens område torde utvisa om en sådan bestämmelse blir nödvändig.

Priskontrollnämnden har inhämtat vissa upplysningar rörande verkningarna av de i Finland gällande bestämmelserna om förbud mot kedjehandel. Härom anföres i en vid priskontrollnämndens skrivelse den 24 oktober 1941 i avskrift fogad promemoria från finska folkförsörjningsministeriet av den 6 oktober samma år, att ministeriet veterligen icke något mål varit före, i vilket yrkats straff för idkande av kedjehandel, att på grund av vunna erfarenheter de ifrågavarande bestämmelserna ansåges nödvändiga, men att uppenbart av ett positivt resultat i mål rörande kedjehandel av praktiska skäl komme att ställa sig svårt.

De av priskontrollnämnden föreslagna bestämmelserna om förbud mot kedjehandel hava i det av nämnden upprättade lagförslaget upptagits under 6 §. Bestämmelserna äro av följande lydelse:

»Ej heller må någon såsom mellanhand förvärva förnödenhet under sådana omständigheter, att han insett eller bort kunna inse, att åtgärden, ensam eller i förening med dylikt förfarande av andra, medför uppenbar fara för oskälig stegring av priset vid förnödenhetens övergång till förbrukaren. Överlåtelse av förnödenhet till den, som driver eller ämnar driva sådan prisfördyrande mellanhandel, vare jämväl förbjuden.»

I remissyttrandena har behovet av åtgärder i syfte att förhindra kedjehandel i allmänhet vitsordats. Likaså hava de av priskontrollnämnden föreslagna lagbestämmelserna till förhindrande av dylik handel i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran. I åtskilliga av yttrandena hava emellertid samtidigt uttalats tvivel om lagstiftningens effektivitet.

Kommerskollegium anför sålunda.

Kollegium finner det uppenbart, att kedjehandeln ur prisbildningens synpunkt utgör ett allvarligt ont och tillstyrker en lagstiftning gentemot densamma i huvudsaklig överensstämmelse med det framlagda förslaget. Emellertid vill kollegium, i likhet med vad handelskamrarna i Göteborg och Malmö gjort i sina yttranden till kollegium, framhålla, att möjligheterna att genom lagbestämmelser hindra ifrågavarande slag av handel måste anses

tämligen begränsade. Erfarenheterna i vårt land från förra världskriget torde bekräfta detta. En anledning till att det erbjuder stora svårigheter att komma till rätta med kedjehandeln torde vara, att densamma är särskilt ägnad att undandraga sig kontroll. En annan omständighet av viss betydelse är att även i fall, där kedjehandel kan påvisas och klarläggas av den statliga kontrollmyndigheten, den enskilda transaktionen ofta förblir oantastlig. Kollegium vill i detta sammanhang framhålla önskvärdheten av att även andra möjligheter för tillgodoseende av det angivna syftet måtte undersökas. Sålunda kan erinras om att statens handelskommission vid utfärdande av transporttillstånd för import västerifrån, särskilt av kemikalier, ofta uppställer villkor rörande varornas vidareförsäljning. Genom anlitan av denna utväg torde icke önskvärd kedjehandel kunna förhindras beträffande denna import. Motsvarande villkor torde kunna uppställas vid import från annat håll, i den mån varorna äro underkastade importförbud. En möjlighet finnes således att genom utvidgning av importförbudet nå åsyftat resultat på nyss angivet sätt.

Handelskammaren i Göteborg har i denna del yttrat.

Ehuru handelskammaren till fullo inser vådan av den spekulationsbetonade mellanhandel, som priskontrollnämnden här sökt möjligheter att förhindra, anser sig handelskammaren icke kunna underlåta att rikta vissa invändningar mot de bestämmelser, som nämnden i sådant syfte föreslagit. De av nämnden åberopade exemplen avse fall inom kemikaliebranschen. Inom denna bransch torde särskilt ofta förekomma en av krigsförhållandena orsakad knapphet på vissa varor, vilken givetvis lämnar utrymme åt en osund spekulation. Emellertid torde ej heller sällan förekomma, att en grossist inom branschen överlåter varor, på vilka brist råder, till en annan grossist för att denne skall bliva i stånd att förse sina kunder med den vara om vilken det är fråga. Att dylika överlåtelser kunna verka prisfördyrande är uppenbart, men å andra sidan bör framhållas, att det i sådana fall knappast kan anses vara fråga om någon illojal spekulation. Ytterst ligger det i allmänhetens intresse att samtliga återförsäljare även under nuvarande förhållanden kunna tillhandahålla ett så rikligt varusortiment som möjligt. Den nu föreslagna regeln skulle så gott som omöjliggöra försäljning av den art som här omtalats. Med hänsyn härtill vill handelskammaren ifrågasätta, huruvida icke den föreslagna bestämmelsen kunde givas en sådan formulering, att de nu berörda transaktionerna icke drabbades av förbud.

Handelskammaren har med tillfredsställelse iakttagit, att priskontrollnämnden i sitt förslag icke upptagit någon lagbestämmelse som ger möjlighet att lämna föreskrifter angående antalet omsättningsled inom viss bransch. I motiven göres emellertid ett uttalande, som visar att priskontrollnämnden icke står främmande för tanken på införandet av en dylik bestämmelse. Handelskammaren anser sig därför redan nu bestämt böra avstyrka en sådan åtgärd. Enligt handelskammarens uppfattning skulle nämligen en begränsning av antalet omsättningsled inom vilken bransch som helst medföra så olyckliga konsekvenser för den lojala handeln, att de fördelar som eventuellt kunde vinnas genom begränsningen icke skulle uppvägas härav. Enligt handelskammarens uppfattning bör därför i fortsättningen andra utvägar till stävjande av den illojala mellanhandeln sökas.

Med den formulering förslagets bestämmelser mot kedjehandel erhållit torde det bliva mycket svårt att i de praktiska fallen åstadkomma ett positivt resultat. Särskilt torde bevisningen rörande det brottsliga uppsåtel hos vederbörande i förekommande fall bliva svår att prestera.

Socialstyrelsen har funnit det tacknämligt om priskontrollnämnden kunde lyckas i sin strävan att förhindra den spekulationsbetonade kedjehandeln; de befogenheter, som nämnden önskade erhålla för detta arbete, borde därför lämnas även om man kunde känna tvekan, huruvida nämnden likväl komme att lyckas annat än i undantagsfall.

Livsmedelskommissionen har anfört, att något behov av åtgärder av här avsedd art hittills knappast visat sig föreligga beträffande varor, som fölle inom kommissionens verksamhetsområde. Sådana varor vore i allmänhet av den art, att kedjehandel därmed kunde förhindras genom handelsreglering eller genom fastställande av normalpriser eller genom en kombination av dessa båda metoder. Kommissionen funne det likväl i och för sig önskvärt, att statsmakterna finge möjlighet att förhindra prisfördyrande kedjehandel. Med hänsyn särskilt till bestämmelsernas abstrakta innehåll och avsaknaden av s. k. motivering till ledning för domstolarnas bedömande syntes icke sannolikt, att någon domstol annat än i synnerligen flagranta fall skulle finna förutsättningarna för en fällande dom uppfyllda. Därest man ansåge sig böra utfärda bestämmelser mot prisfördyrande kedjehandel, vilket kommissionen i och för sig kunde finna lämpligt, syntes det därför önskvärt, att bestämmelserna gäves en så konkret utformning som möjligt. Viss vägledning kunde i detta hänseende hämtas från den norska prisregleringslagen, där lagtexten direkt syftade till att förhindra uppkomsten av »onödiga» mellanled i handeln, varmed förstodes sådana mellanled som icke varit sedvanliga före kriget i den bransch, varom fråga vore. Även det danska systemet, som innefattade möjlighet att begränsa antalet mellanled, syntes kunna komma under övervägande.

Jämväl *Sveriges lantbruksförbund* har ansett det böra övervägas, huruvida icke i prisregleringslagen borde, efter danskt mönster, införas bestämmelser angående antalet omsättningsled.

Sveriges köpmannaförbund anför i denna del.

I priskontrollnämndens promemoria framhålles, att vissa olägenheter kunna väntas till följd av s. k. kedjehandel. Förbundet har gjort samma erfarenhet och vill därför understryka vikten av, att bestämmelser utfärdas, vilka kunna användas för att komma till rätta med denna som regel föga önskvärda form av handel. Den föreslagna bestämmelsen synes emellertid på en gång både för vid och för vag. Den lämnar med andra ord å ena sidan stora befogenheter för den tillämpande myndigheten, som kunna riskeras komma till användning även vid de fall av kedjehandel, vilka under varubrist kunna vara ofrånkomliga för att en rättvis fördelning skall kunna ske av disponibla varulager. Å andra sidan bli bevissvårigheterna enligt paragrafens utformning synnerligen stora, även där det av omständigheterna framgår att ett ingripande borde komma till stånd. En klar åtskillnad borde därför göras mellan företag, vilka tidigare salufört ifrågavarande varor, och sådana företag vilka sedan krigsutbrottet upptagit sådan försäljning. Denna åtskillnad borde måhända i någon form komma till uttryck i lagtexten.

Även *Sveriges grossistförbund* har understrukit, att kedjehandeln i vissa fall kan vara kommersiellt berättigad. Förbundet anför härom.

Särskilt inom vissa branscher, exempelvis kemikaliebranschen, ha de största svårigheterna för priskontrollens upprätthållande berott av en kris- och spekulationsbetonad mellanhandel. Möjligheterna att förhindra och begränsa denna hava icke heller varit tillräckliga. Detta har bland annat medfört, att de lojalt arbetande företagen inom respektive branscher — dessbättre utgöra dessa det stora flertalet — irriterats av förekomsten av viss okontrollerad prisbildning inom branschens verksamhetsområde.

Svårigheterna att komma till rätta med dessa missförhållanden hava delvis sin orsak däri, att det ofta är svårt att avgöra, när mellanhandel varit berättigad eller direkt krisartad och spekulationsbetonad. Beaktas bör nämligen, att även under normala förhållanden ett visst varuutbyte inom samma led av produktionen, respektive distributionen försiggår. Denna mellanhandel är kommersiellt berättigad och kan icke heller undvaras i nuvarande läge. Snarare kan sägas, att till följd av krisen en viss utveckling av denna mellanhandel är både rimlig och nyttig. Man måste nämligen betänka, att mellanhandeln, när den är berättigad, åsyftar en utjämning av tillgängliga varuförnödenheter mellan olika produktions- och distributionsföretag, en utjämning, som även nu är berättigad och som till följd av den ökade varubristen kan kräva en viss utvidgning.

Detta motsäger icke de av priskontrollnämnden anförda synpunkterna, som träffa den del av mellanhandeln som är direkt skadlig och som därför ur av priskontrollnämnden anförda synpunkter måste motarbetas. I den mån som det av priskontrollnämnden föreslagna tillägget till prisregleringslagen kan bidra härtill, är detta därför förmånligt.

Priskontrollnämndens förslag till lagstiftning rörande kedjehandel har avstyrkts i de av *Sveriges industriförbund och kooperativa förbundet* avgivna yttrandena.

Industriförbundet anför till utveckling av sin ståndpunkt.

Mot de föreslagna straffbestämmelserna måste den erinran göras, att de på grund av den ytterligt svävande brottsbeskrivningen icke på ett nöjaktigt sätt ange vad som är tillåtet och otillåtet och sålunda icke innefatta den vägledning för vare sig medborgarna eller de rättstillämpande myndigheterna, som skäligen måste krävas av en straffbestämmelse, enligt vilken t. o. m. frihetsstraff kan ådömas. Vidare vill det förefalla, som om priskontrollnämnden i någon mån underskattat de även av nämnden antydda möjligheter att komma tillrätta med kedjehandeln, som prisregleringslagen, särskilt dess bestämmelser om s. k. organisationstvång, redan erbjuder. Enligt vad förbundet förspott har sistnämnda utväg på sistone i vissa fall anlitats med framgång. Därtill kommer det redan etablerade, av nämnden jämväl omnämnda samarbetet med olika näringsorganisationer i spekulationsförebyggande syfte, ett samarbete som torde kunna om så erfordras ytterligare utbyggas. Vad importvaror angår — vilka nämnden i förslagets motivering särskilt uppmärksammat — torde gällande import- och andra restriktioner i fråga om utrikeshandeln ofta bereda myndigheterna eller berörda näringsorganisationer tillfälle att föreskriva sådana villkor i fråga om förfoganderätten över varan, att risken för kedjehandel med densamma avsevärt minskas. Slutligen må anmärkas, att såvitt förbundet har sig bekant motsvarande straffbestämmelser under förra världskriget icke kommo till användning i nämnvärd utsträckning.

Med hänsyn till det nu anförda torde något trängande behov av straffbestämmelser mot kedjehandel icke kunna anses f. n. föreligga, och förbundet får därför under avstyrkande av dylika bestämmelser föreslå, att ytterligare

erfarenheter avvaktas rörande redan förefintliga möjligheter att bekämpa kedjehandeln, innan nya lagstiftningsåtgärder däremot eventuellt vidtagas.

Kooperativa förbundet anför, att förbundet vid genomgång av de motiv, som priskontrollnämnden åberopat för den föreslagna utvidgningen av lagstiftningen, icke kunnat finna de åberopade skälen så bärande att en till sina konsekvenser så oberäknelig bestämmelse som den ifrågavarande borde ingå i den reviderade prisregleringslagen. Förbundet funne de av priskontrollnämnden utarbetade bestämmelserna synnerligen betänkligen ur den lojalt arbetande handelns och affärsverksamhetens synpunkt. Det torde vara svårt att med de föreslagna bestämmelserna ens vid den mest omsorgsfulla och försiktiga lagtillämpning undvika, att hinder restes för en ur samhällssynpunkt nyttig och fullt korrekt mellanhandel. Förbundet funne sig icke kunna tillstyrka, att en lagstiftning identisk med det utarbetade förslaget genomfördes. Förbundet hemställde därför, att en överarbetning företoges i syfte att möjliggöra en säkrare distinktion mellan illojal och normal mellanhandel. För den händelse en sådan överarbetning befundes ge ett ur skilda synpunkter acceptabelt resultat, ville förbundet ifrågasätta huruvida icke föreskrifterna i 4 § gällande prisregleringslag kunde undvaras.

*Departements-
chefen.*

I rådande läge är det av vikt, att onödig, prisfördyrande mellanhandel så vitt möjligt förhindras. Emellertid finner jag det synnerligen tveksamt om den föreslagna lagstiftningen härvidlag kan medföra positivt resultat. Lagbestämmelser med så obestämt innehåll som de föreslagna lämna icke sådan vägledning åt allmänheten, att bestämmelserna kunna få någon egentlig betydelse i regleringshänseende. Detta torde även bekräftas av erfarenheterna från förra världskriget. Å andra sidan bör beaktas, att den föreslagna lagstiftningen kan medföra vissa svårigheter för den lojalt arbetande handeln. Såsom bl. a. Sveriges grossistförbund och Sveriges köpmannaförbund framhållit, kan nämligen en mellanhandel inom samma led av distributionen i en del fall vara kommersiellt berättigad. Den föreslagna bestämmelsen skulle emellertid i viss mån kunna vara till hinder även för dylik fullt korrekt mellanhandel. Vidare må understrykas den allmänna känsla av osäkerhet angående vad som är tillåtet eller icke tillåtet, som skulle bli följderna av den föreslagna lagstiftningen.

Med hänsyn till det anförda finner jag det önskvärt, att man anlitar andra vägar för att komma till rätta med de av priskontrollnämnden påtalade missförhållandena. Härvid erbjuda sig i första hand de av nämnden själv använta utvägarna, nämligen dels organiserande av marknaden genom meddelande av föreskrift enligt 4 § prisregleringslagen (tvångskartellering respektive nyetableringsspär) dels ock utvidgat samarbete med respektive näringsorganisationer; att möjligheterna i sistnämnda hänseende äro betydligt större nu än under förra världskriget är uppenbart. Ytterligare må nämnas att — såsom bl. a. kommerskollegium framhållit — icke önskvärd mellanhandel med importvaror i viss utsträckning torde kunna förhindras genom upp-

ställande av lämpliga försäljningsbestämmelser såsom villkor för import. Även bör framhållas, att på sätt livsmedelskommissionen anfört kedjehandel i viss utsträckning kan förhindras genom handelsreglering eller genom fastställande av normalpriser eller genom en kombination av nämnda metoder.

Jag torde i detta sammanhang få erinra om att kemikaliehandeln, där enligt vad priskontrollnämnden uppgivit tendenser till kedjehandel särskilt försports, numera blivit föremål för reglering enligt bestämmelserna i 4 § prisregleringslagen (SFS 1942: 69).

Erfarenheterna under den förflutna tiden torde likväl hava givit vid handen, att de enligt gällande lag förefintliga möjligheterna icke under alla förhållanden äro tillräckliga, när det gäller att hindra uppkomsten av en onödig, pridfördrande mellanhandel. Härvid bör särskilt uppmärksammas att — enligt vad som uttalades under förarbetena till 1939 års prisregleringslag — sådan sammanslutning, varom i 4 § under 1) i nu gällande lag förmäles, i princip skall vara skyldig att till medlem antaga envar, som förbinder sig att ställa sig till efterrättelse de av den statliga kontrollmyndigheten för sammanslutningen meddelade föreskrifterna. Vidare bör beaktas att, likaledes enligt vad under förarbetena uttalades, en sådan nyetableringsspär, som avses i 4 § under 2), icke är avsedd att upprätthållas längre än som är nödvändigt för marknadens sanering exempelvis genom kollektiv överenskommelse med en inom branschen bildad sammanslutning. Nyetableringsspärren är sålunda tänkt som en preliminär åtgärd, medan den definitiva regleringen avses skola komma till stånd genom en tvångskartellering. Med hänsyn härtill och då de ifrågavarande sammanslutningarna skola vara av öppen karaktär finnes för närvarande icke någon möjlighet att från rätten att driva handel utesluta någon, som förklarar sig villig följa de för vederbörande sammanslutning gällande föreskrifterna. Härav följer i sin tur att det knappast är möjligt att förhindra, att antalet näringsidkare inom visst led av omsättningen onormalt ökas genom tillkomsten av nya företag, vilka icke äro erforderliga för varudistributionen utan tillkommit uteslutande för att — med för den slutlige köparen pridfördrande verkan — utnyttja situationen i vinstsyfte.

Till belysande av det nyss sagda må anföras ett konkret exempel. Handelen med brännstovv skedde före kriget i stor utsträckning direkt från tillverkare till förbrukare. Genom kungörelse den 27 februari detta år (SFS 1942: 90) fastställde Kungl. Maj:t normalpriser å brännstovv, gällande vid försäljning av tillverkaren eller för hans räkning. Då fråga senare uppkom om statlig reglering av handelen med brännstovv, gjorde bränslekommissionen gällande, att det vore nödvändigt att förbehålla rätten att yrkesmässigt köpa och sälja stovv åt dem som av myndighet auktoriserats att driva dylik handel. Kommissionen motiverade sin mening med att direktförsäljningarna av stovv — även inom sådana delar av landet där denna försäljningsform vore naturlig och tidigare tillämpats — minskade i omfång, under det att den yrkesmässiga handelen, för vilken visst högre normalpris faststälts, svälde ut i

motsvarande grad med påföljd att förbrukarna fingo betala ett onödigt högt pris för varan. Då mellanhandel med torv i begränsad omfattning vore både berättigad och nödvändig samt en organisation av marknaden förty icke kunde genomföras efter den linjen att mellanhandel helt förbjödes, borde man enligt kommissionens mening genom ett auktorisationsförfarande slå ut sådana nytillkomna, pridfördyrande företag, som icke fyllde någon ur samhällelig synpunkt nyttig funktion. — Det föreslagna auktorisationsförfarandet blev emellertid, såsom saknande stöd i prisregleringslagen, icke genomfört.

Det anförda framhäver betydelsen för den statliga priskontrollen av att äga tillgång till bestämmelser, med stöd av vilka ett auktorisationsförfarande skulle kunna genomföras. Tillskapandet av dylika bestämmelser skulle emellertid innebära ett djupgående ingrepp i näringsfriheten. Det är därför också klart att, därest bestämmelser av angiven innebörd meddelades, den ifrågavarande befogenheten icke borde få tagas i anspråk i andra fall än då så vore erforderligt för att komma till rätta med allvarliga, med krisläget sammanhängande missförhållanden. Befogenheten att föreskriva auktorisationstvång skulle sålunda icke få utnyttjas med mindre övriga av prisregleringslagen anvisade utvägar framstode såsom otillräckliga. Då syftet med ett auktorisationsförfarande skulle vara att förhindra onödig, fördyrande mellanhandel eller annan krisföreteelse av beskaffenhet att föranleda onödig pridfördyring, borde tydligen auktorisation principiellt ges åt alla företagare, som tidigare varit verksamma inom branschen, samt därutöver åt sådana nytillkomna företagare vilka med hänsyn till förhållandena inom branschen kunde anses fylla en nyttig uppgift.

Av de skäl som i det föregående angivits och med de inskränkningar i fråga om rätten att utnyttja den ifrågavarande befogenheten, som följa av det nyss anförda, tillstyrker jag, att prisregleringslagen kompletteras med bestämmelser, som giva Kungl. Maj:t rätt att föreskriva auktorisation såsom förutsättning för rätten att yrkesmässigt köpa eller sälja viss förnödenhet eller tillhandahålla tjänst av sådant slag, varå prisregleringslagen, enligt vad jag förut anför, avses skola vara tillämplig. Det föreslagna stadgandet torde lämpligen kunna upptagas i samma paragraf som bestämmelserna om tvångskartellering och nyetableringsspärr. Såsom förutsättning för begagnande av den föreslagna befogenheten torde böra angivas, att detta finnes erforderligt för att hindra onödig, fördyrande mellanhandel eller eljest för att undanröja missförhållanden inom näringslivet, vilka uppkommit i följd av rådande krisförhållanden och medföra onödig stegring av priset å viss förnödenhet eller tjänst. Stadgandet torde i övrigt lämpligen böra innehålla, att Kungl. Maj:t under nyss angivna förutsättningar äger meddela föreskrifter om begränsning — på annat sätt än förut i paragrafen är sagt — av rätten att yrkesmässigt köpa eller sälja förnödenhet eller tillhandahålla tjänst, varom fråga är.

I samband med det spörsmål om utökning av regleringsformerna, som i det föregående behandlats, torde jag jämväl få upptaga till behandling frå-

gan huruvida maximipriset bör bibehållas såsom särskild prisform. Under förarbetena till den nu gällande prisregleringslagen ifrågasattes från vissa håll, huruvida icke en sammansmältning borde komma till stånd mellan det gamla maximipriset och det genom den nu gällande prisregleringslagen införda nya normalpriset. Med hänsyn till att de båda prisformerna ansåges kunna fylla i viss mån skilda uppgifter och att anledning i vart fall saknades att frånhända sig de anpassningsmöjligheter, som ett bibehållande av båda prisformerna erbjöd, bibehölls emellertid maximipriset. Erfarenheterna under den tid, prisregleringslagen därefter varit i tillämpning, torde emellertid hava visat, att efter tillskapandet av det nya normalprisbegreppet maximipriset icke längre har någon funktion att fylla. Med hänsyn härtill och då man icke bör i lagen bibehålla ett stadgande, som icke kan väntas bliva tillämpat, tillstyrker jag att maximiprisbestämmelsen utgår ur lagen. En följd härav blir att jämväl stadgandet i nuvarande 10 § om rätt för länsstyrelse i vissa fall att förordna om tvångsförsäljning av maximiprissatt vara bör utgå.

Förbud mot överträdelse av till myndighet gjord utfästelse angående högsta pris.

I 7 § gällande prisregleringslag stadgas att, därest för förnödenhet gäller visst pris, som enligt lagen icke må överskridas eller må överskridas endast efter tillstånd, eller därest någon till offentlig myndighet gjort särskild utfästelse beträffande högsta pris, till vilket förnödenhet må av honom försäljas, såsom villkor för förnödenhetens försäljning icke må — i vidare mån än som överensstämmer med offentlig myndighets anordning — fordras att jämväl annan förnödenhet inköpes. Vidare stadgas i 12 § straff ej mindre för den, som brutit mot det i 7 § stadgade förbudet, än även för den som handlat i strid mot sådan av honom avgiven utfästelse som i 7 § avses.

I *priskontrollnämndens* skrivelse anföres angående ifrågavarande stadganden.

I 7 § prisregleringslagen omförmälas särskilda utfästelser att hålla vissa högsta priser. De ha i paragrafen sidoordnats med normalpris och maximipris i samband med ett stadgande, som avser att förhindra kringgående av meddelade prisbestämmelser. I övrigt omnämns sådana utfästelser ej i lagens icke straffrättsliga del. Överträdelse av desamma är kriminaliserad i 12 § första stycket 7).

Ifrågavarande utfästelser, som bygga på prisöverenskommelser mellan statlig myndighet och enskilda, användas i stor utsträckning för att binda fabrikant- och grossistpriser. I samband med en bindning av detaljistpriser genom normalpris är en kombination med dylika utfästelser beträffande förstnämnda priser en smidig form för prisreglering av samtliga distributionsled. Utfästelserna ha sålunda fått en betydelse, som ställer dem i klass med normalpris och som enligt nämndens mening icke längre motiverar den undanskymda plats, som de fått i 7 §. Sammankopplingen med en särskild straffbestämelse för den, som handlat i strid mot dylik utfästelse, torde jämväl fordra ett särskilt stadgande rörande dessa högsta priser.

Priskontrollnämnden har i anslutning till det anförda föreslaget, att såsom en särskild paragraf, betecknad 5 a §, måtte upptagas ett stadgande av följande lydelse:

»Har någon till offentlig myndighet gjort särskild utfästelse beträffande högsta pris, till vilket förnödenhet må av honom försäljas eller tjänst utföras, må sagda pris ej överskridas, med mindre myndigheten givit tillstånd därtill.»

I ett par av remissyttrandena framföras vissa erinringar i anledning av priskontrollnämndens ifrågavarande förslag.

Sveriges köpmannaförbund anför sålunda bland annat.

Det torde icke kunna bestridas, att utfästelserna äro en synnerligen smidig form för prisreglering. Fråga är blott, om icke denna form, som från början intagit en med rätta undanskymd plats, kan tendera till en sådan användning, att prisregleringens innebörd blir en helt annan än den från början avsedda. Från att hava varit en enhetlig och för alla lika *reglering* blir den åtminstone delvis en serie ojämnt verkande överenskommelser, där staten som den betydligt starkare parten har stora möjligheter att framtvunga utfästelser, vilkas innebörd och konsekvenser icke alltid stå klart för den som gör utfästelsen. När utfästelsen emellertid en gång är gjord, kan den icke utan myndighetens tillstånd tagas tillbaka. Ett handlande i strid mot utfästelsen medför straffansvar. Erfarenheten har redan visat att starka påtryckningar förekommit från priskontrollnämndens sida gentemot näringsidkare för att dessa skola acceptera av nämnden framlagda villkor.

Om utfästelseformen överhuvud skall användas för att åstadkomma prisreglering synas betryggande garantier åtminstone böra givas både för att utfästelsen icke avfordras vederbörande näringsidkare annat än efter beslut inom exempelvis priskontrollnämnden in pleno och för att den, som mer eller mindre frivilligt lämnar utfästelsen, på förhand underrättas om att en gång given utfästelse icke utan tillstånd kan återtagas, liksom att handlande i strid mot utfästelse medför straff. Vidare bör utfästelse icke gälla med obegränsad giltighetstid, utan möjlighet till uppsägning bör finnas. I annat fall komma verkningarna av denna straffrättsliga nyhet att bliva föga önskvärda. Straffet kommer nämligen då av den, som utsättes därför, icke att uppfattas som en följd av dennes oriktiga handlingssätt utan som ett övergrepp. Detta kan i sin tur medföra, att straffet motverkar sitt ändamål och även leda till en under nu rådande förhållanden särskilt betänklig uppluckring av rättsmedvetandet.

Man kan möjligen överväga, huruvida icke straffbestämmelsen borde ersättas med föreskrift om vite, som kunde bestämmas av myndigheten inom angivna gränser. Det för varje gång ifrågakommande vitet skulle, innan utfästelsen gives, meddelas den, som uppmanas att avgiva utfästelsen.

I motiveringen för dessa utfästelsers kriminalisering anföres också, att dylika utfästelser skola kunna användas för att binda fabrikant- och grossistpriser i samband med en bindning av detaljistpriset genom normalpris. Förbundet vill emellertid bestämt motsätta sig, att olika former användas för att binda priset för en och samma vara inom olika distributionsled. Fastställles normalpris vid försäljning från detaljist till förbrukare bör också normalpris fastställas vid försäljning från exempelvis partihandlare till detaljist.

Sveriges industrieförbund har framhållit, att prisöverenskommelser kunna ingås mellan statlig myndighet och enskilda företag utan att företagen av-

giva särskilda utfästelser att hålla vissa högsta priser. Det kunde därför ifrågasättas om icke i lagtexten borde klargöras, att dylika rena överenskommelsepriser icke vore av samma karaktär som utfästelsepriserna, vilket bland annat innebure att de finge överskridas utan därtill lämnat tillstånd.

Sveriges grossistförbund har framhållit, att de enskilda företagarna vid prisöverenskommelser ofta företrädas av sina organisationer. Vid den praktiska tillämpningen av den ifrågavarande bestämmelsen måste därför beaktas nödvändigheten av sådana åtgärder, att organisationernas medlemmar bleve klart underkunniga om utfästelsernas innebörd i det enskilda fallet, samt att även utanför organisationerna stående företag på samma sätt bundes.

I övrigt hava några erinringar mot priskontrollnämndens förslag i denna del icke framställts.

Den av priskontrollnämnden föreslagna nya paragrafen innebär icke nå-Departements-
chefen.gon saklig ändring i förhållande till nu gällande, efter mönster av 1918 års maximiprislag avfattade bestämmelser i ämnet. Med hänsyn till den betydelse för priskontrollen utfästelsepriserna numera erhållit synes det emellertid lämpligt att bestämmelserna härom, på sätt nämnden föreslagit, upptagas i en särskild paragraf.

Sveriges köpmannaförbund har i sitt remissyttrande riktat vissa anmärkningar mot utfästelsepriset såsom sådant. I anledning av vad förbundet anfört vill jag framhålla, att något hinder icke torde föreligga att reglera priset å viss vara efter olika metoder för skilda led av omsättningen. I varje särskilt fall bör den regleringsform användas, som med hänsyn till förhållandena är mest lämplig. Även förbundet synes medgiva, att utfästelsepriset är den i vissa fall smidigaste formen för bindning av priserna. Jag vill vidare understryka, att utfästelsepriset under alla förhållanden måste anses såsom ett mindre ingrepp än åsättandet av normalpris. Ytterligare må tilläggas, i anledning av vad förbundet anfört angående lämpligheten av att näringsidkaren på förhand underrättas om att utfästelsen icke kan återtagas och att överträdelse av utfästelsen är straffbelagt, att enligt 5 § tillämpningskungörelsen till prisregleringslagen (SFS 1941: 656) i utfästelsen särskilt skall angivas, att utfästelsen avgivits jämlikt 7 § prisregleringslagen och under straffansvar som i nämnda lag sägs.

I anledning av vad under remissförfarandet vidare förekommit vill jag endast erinra, att enligt gällande prisregleringslag en näringsidkare icke lär kunna straffas för överträdelse av utfästelsepris med mindre utfästelsen avgivits av näringsidkaren själv.

Samma regler, som enligt 12 § näst sista stycket i 1941 års prisregleringslag gälla i fråga om ansvar för delaktighet i brott mot meddelade normalprisbestämmelser, torde böra gälla även i fråga om delaktighet i brott mot prisutfästelser.

Fråga om retroaktiv verkan av meddelade prisföreskrifter.

Priskontrollnämnden anför beträffande det nu förevarande spørsmålet.

Vid tillämpningen av de hittills fastställda normalpriserna har tveksamhet försports från allmänhetens sida om vilka avtal, som träffas av prisbestämmelserna. Med anledning härav hava livsmedelskommissionen och priskontrollnämnden gemensamt utfärdat ett meddelande i ämnet, intaget i kommissionens cirkulär nr 457/1941. Sedan det i meddelandet först fastslagits, att fastställande av normalpris å viss vara innebär, att de meddelade normalprisbestämmelserna skola iakttagas vid alla försäljningsavtal, som ingås efter tidpunkten för bestämmelsernas ikraftträdande, heter det vidare: »Har däremot före nämnda tidpunkt avtal ingåtts om försäljning till visst angivet pris av visst bestämt parti eller av viss i avtalet bestämd myckenhet av varan i fråga, äga normalprisbestämmelserna icke tillämpning. I sådant fall, som sist nämnts, får alltså säljaren uppbära betalning efter det i avtalet angivna priset, även om leverans av det försålda partiet eller den försålda myckenheten sker först efter det normalprisbestämmelserna trätt i kraft och det i avtalet angivna priset överstiger normalpriset.»

I meddelandet behandlas av äldre avtal allenast sådana, som äro fullt bestämda såväl med avseende å kvantitet som i fråga om pris. Fråga uppstår då, hur saken ställer sig beträffande sådana äldre avtal, som icke äro på dylikt sätt fullt bestämda, utan som exempelvis avse försäljning av »hela produktionen» av viss förnödenhet eller dylikt för leverans å tidpunkt, som inträffar efter prisbestämmelsernas ikraftträdande. Ett lika svar för alla fall torde icke kunna givas. Är kvantiteten helt obestämd, och kan tolkningen av avtalet samt omständigheterna vid dess ingående icke giva tillräckliga fingerisningar om kvantitetens storlek, torde normalprisbestämmelserna — varmed i det följande likställes maximiprisbestämmelser — vara tillämpliga. Är kvantiteten däremot fullt bestämd, men har prisfrågan lämnats öppen (5 § lagen om köp och byte av lös egendom), lärer väl normalpriset komma att betraktas som gällande pris. Huruvida det sist sagda gäller, därför att normalprisbestämmelserna äga tillämpning eller emedan normalpriset får anses såsom skäligt pris enligt nyssnämnda lagrum, torde kunna lämnas därhän. Gränsfall kunna givetvis även förekomma, som bereda svårigheter vid lösning av det här behandlade spørsmålet.

Fråga är nu om det finnes tillräckliga skäl för att olikställa avtal, som ingåtts före prisbestämmelsernas ikraftträdande och som åsyfta leverans först därefter, och avtal, som slutits efter nämnda tidpunkt. Nämnden förmenar, att så icke är förhållandet. Den stöder sig därvid främst på det faktum, att det förekommit fall, där försäljning av viss förnödenhet uppenbarligen kommit till stånd på en tidigare tidpunkt just för att söka undvika tillämpningen av ett blivande normalpris. För att stävja tendenser i sådan riktning synes det nämnden erforderligt att göra undantag från den ur allmänna rättsgrundsatser härledda regeln, att ett fastställt normalpris endast äger tillämpning å avtal, som ingås efter prisbestämmelsernas ikraftträdande, och föreskriva, att om avtal träffats därförut, bestämmelserna likväl skola tillämpas, därest leverans sker först efter sistnämnda tidpunkt. Vad här sagts gäller givetvis även om utförande av tjänst.

Vid utformningen av en föreskrift av nyss angiven innebörd har nämnden funnit en jämförelsebestämmelse i dansk rätt, nämligen i en kungörelse den 20 december 1940 om maximipriser å gagnvirke av barrträd m. m. Kungörelsens 2 § lyder: »De fastsatte Maksimalpriser gælder for alle Gavntre-

effekter af Naaletræ, der leveres eller udbringes fra Skove og Plantager m. m. efter denne Bekendtgørelses Ikrafttræden, *uanset* om der for de paagældende Effekter forinden Bekendtgørelsens Ikrafttræden maatte være aftalt eller betalt højere Priser end de nu fastsatte Maksimalpriser.»

Den danske bestämelsen är ju mycket långtgående och bör enligt nämndens förmenande ej helt accepteras. I den av nämnden föreslagna bestämmelsen göres sålunda med hänsyn till bl. a. straffbestämmelsernas utformning undantag för det fall, att betalningen — varmed avses full betalning — erlagts före prisbestämmelsernas ikraftträdande. Enahanda bör enligt nämndens mening förhållandet vara, om betalningen visserligen erlagts först därefter, men den rätteligen skolat erläggas före nämnda tidpunkt.

Nämnden förutsätter såsom uppenbart, att prisbestämmelserna icke böra äga tillämpning, om köparen eller den åt vilken tjänsten skall utföras genom något sitt åtgörande föranlett, att leveransen eller tjänsten, som rätteligen skulle hava utförts före prisbestämmelsernas ikraftträdande, ej kunnat fullgöras i rätt tid. Vidare bör det anmärkas, att därest det är fråga om delleveranser eller en tjänst, som skall utföras under en längre tidsperiod, prisbestämmelserna endast skola gälla beträffande sådan leverans eller tjänst, som utföres efter prisbestämmelsernas ikraftträdande.

De civilrättsliga konsekvenserna av en lagstiftning efter ovannämnda riktlinjer torde här böra något beröras. Har leveransen ännu ej utförts, och påfordrar köparen efter prisbestämmelsernas ikraftträdande fullgörande av avtalet men mot normalpris (maximipris) i stället för det överenskomna högre priset, läser säljaren äga rätt att häva avtalet i likhet med vid annan köparemora (28 § köpelagen). Någon skadeståndsskyldighet torde för sådant fall ej åvila köparen (30 § köpelagen). Enahanda bör förhållandet vara med avseende å tjänst. Har däremot förnödenheten redan kommit i köparens besittning, läser säljaren, därest köparen påfordrar tillämpning av normalpriset (maximipriset), icke kunna häva avtalet, såframt han ej gjort förbehåll därom (28 § köpelagen).

Priskontrollnämnden har i anslutning till vad nämnden sålunda anfört föreslagit, att i 3 § prisregleringslagen måtte intagas ett stadgande av följande lydelse:

»Har avtal om försäljning av förnödenhet eller utförande av tjänst, för vilken normalpris fastställts, träffats innan bestämmelserna därom trätt i kraft, skola nämnda bestämmelser ändock äga tillämpning, där i anledning av avtalet förnödenheten avlämnas eller tjänsten utföres efter bestämmelsernas ikraftträdande, dock att vad nu sagts icke skall gälla, där betalningen för förnödenheten eller tjänsten erlagts eller skolat erläggas före sistnämnda tidpunkt.»

I remissyttrandena hava delade meningar kommit till uttryck angående lämpligheten av de av priskontrollnämnden föreslagna bestämmelserna. Priskontrollnämndens förslag har sålunda i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran av socialstyrelsen, industri-, livsmedels- och bränslekommissionerna, landsorganisationen i Sverige och Sveriges lantbruksförbund. Kommerskollegium har förklarats, att kollegium icke ansåge sig kunna i princip avstyrka förslaget. Övriga hörda organisationer och sammanslutningar hava däremot avstyrkt detsamma.

Livsmedelskommissionen motiverar sin tillstyrkan av förslaget på följande sätt.

I likhet med priskontrollnämnden anser livsmedelskommissionen det för-
 enat med åtskilliga olägenheter att, såsom för närvarande är fallet, medde-
 lade normalprisbestämmelser icke skola äga tillämpning å andra avtal än
 sådana, som ingåtts efter normalprisbestämmelsernas utfärdande. Livsme-
 delskommissionen vill i detta sammanhang särskilt peka på den olikhet, som
 härvidlag föreligger mellan normalpriser (vad i det följande sägs om normal-
 priser äger även tillämpning å maximipriser), å ena, samt beslagspriser, å
 andra sidan. Då beslag lägges å en vara, stadgas regelmässigt, att beslaget
 skall vara hävt dels i den mån vederbörande centrala kristidsmyndighet
 lämnar tillstånd till försäljning av varan och denna säljes i den ordning och
 på de villkor, som myndigheten bestämmer, dels i den mån den centrala
 kristidsmyndigheten lämnar varans innehavare tillstånd att på annat sätt än
 genom försäljning förfoga över varan och innehavaren ställer sig till efter-
 rättelse för sådant tillstånd meddelade villkor. Enligt dessa bestämmelser
 äger den centrala kristidsmyndigheten såsom villkor för överlåtelse eller
 fullgörande av leveranser föreskriva, att visst högsta pris ej må överskridas.
 Av livsmedelskommissionen med stöd härav meddelade prisbestämmelser
 ha ägt tillämpning även i det fall, att säljaren tidigare avtalat om leverans
 av varan till högre pris än det av kristidsmyndigheten fastställda. Genom att
 normalprisbestämmelserna — i motsats till beslagspriserna — icke gällt tidi-
 gare ingångna kontrakt, har emellertid en viss osäkerhet visat sig uppstå
 hos handeln rörande innebörden av meddelade prisbestämmelser. I detta
 sammanhang torde böra erinras om att departementschefen i propositionen
 nr 217/1941 med förslag till prisregleringslagen anfört att, såvitt anginge
 under beslag liggande varor, erforderliga prisföreskrifter borde meddelas med
 stöd av förfogandelagen och erhålla karaktären av villkor för tillstånd att
 förfoga över den beslagtagna varan. Bland annat med hänsyn till nu nämnda
 förhållanden har livsmedelskommissionen ansett det önskvärt, att även nor-
 malprisbestämmelser i princip skola vara tillämpliga å alla leveranser, som
 ske efter bestämmelsernas ikraftträdande, oberoende av huruvida leverans-
 avtalet ingåtts före eller efter sagda tidpunkt. Såsom ett ytterligare skäl för
 en dylik utvidgning av normalprisbestämmelsernas tillämplighetsområde kan
 framhållas, att det under nuvarande förhållanden är lätt för en säljare och
 en köpare att kringgå utfärdade normalprisbestämmelser genom att uppge,
 att avtal om leverans till högre pris träffats före normalprisbestämmelsernas
 utfärdande. Då regeln, att normalprisbestämmelser ej skola beröra tidigare
 ingångna avtal, ej kan anses hava avseende allenast å skriftliga avtal, kan
 det i praktiken ofta visa sig omöjligt att motbevisa ett dylikt påstående.

Sveriges lantbruksförbund, som enligt vad förut nämnts funnit förslaget
 böra i princip godtagas, har likväl givit uttryck åt vissa betänkligheter. För-
 bundet anför.

Förbundet vill icke underlåta framhålla, att införandet av lagbestämmel-
 ser av nu föreslagen beskaffenhet, vilka medföra att äldre leveransavtal icke
 få fullföljas på överenskomna villkor, ger anledning till vissa betänklighe-
 ter. Bestämmelserna torde sålunda i åtskilliga fall kunna medföra svåra kon-
 sekvenser för säljaren exempelvis om han genom igångsättande av en pro-
 duktion och anskaffande av produktionsförnödenheter för fullgörande av
 kontrakterade leveranser redan ådragit sig väsentliga kostnader och genom
 normalprisbestämmelse betages möjlighet att utfå ett av produktionskost-
 naderna motiverat och förut avtalat försäljningspris. Särskild hänsyn synes
 i förekommande fall böra tagas till dylika omständigheter, därest den före-
 slagna lagändringen genomföres.

Kommerskollegium anför för sin del.

Det är en i det svenska rättslivet av ålder vedertagen regel, att en civil-lagstiftning icke skall få äga återverkande kraft. Det måste för rättssäkerheten vara i hög grad betänkligt, i händelse genom en lagstiftning, som tillkommit efter ett avtals slutande, ändring kan äga rum i avtalet.

Å andra sidan är det givet, att under extraordinära förhållanden sådana som de nuvarande det kan finnas situationer, i vilka ett avsteg får göras från eljest iakttagna rättsnormer. Kollegium är för egen del icke i tillfälle att bedöma i vad mån erfarenheten från prisregleringslagens tillkomst har givit vid handen, att köpmännen illojalt skulle ha satt väntade prisregleringsåtgärder ur kraft genom att träffa förhandssuppgörelser, som icke fallit under lagens bestämmelser. Att döma av de till kollegium avgivna yttrandena från handelskamrarna torde åtminstone för dessa organisationer några sådana olägenheter icke vara kända, men kollegium tager för givet, att från priskontrollnämndens sida åtgärder för en ändring i lagstiftningen icke skulle ha vidtagits, därest icke praktiska olägenheter i berörda hänseende skulle gjort sig gällande. Det är givet, att det system, som för närvarande råder, där prisregleringen icke ingriper på äldre avtal, måste komma att verka i hög grad irriterande för prisregleringen och hindra dess fulla effektivitet. Från sådana parter i produktions- eller omsättningsprocessen, som ha inköpt varor efter kontrakt, för vilka normalpriset icke gäller, kommer den invändningen att riktas emot fastställande av ett visst normalpris, att de äro bundna vid de köpekontrakt till högre pris, som tidigare uppgjorts, och att därigenom hinder för dem uppstår att å andra sidan sälja efter sådant normalpris, som eljest kunde vara skäligt.

Betänkligheterna från kollegii sida mot att ge prisregleringsbestämmelserna en retroaktiv verkan gäller icke så mycket själva normalprisets tillämpning på ett tidigare slutet avtal. Det måste ju betänkas, att normalpriset tillkommit till skydd för köparen och att visserligen säljaren icke sättes i tillfälle att utfå det pris, som han i avtalet utverkat åt sig, men att man å andra sidan dock har anledning att räkna med att vid normalprisets bestämmande hänsyn har tagits till de tillverkningskostnader, som säljaren har. Det finnes därför anledning att antaga, att normalpriset i flertalet fall kan anses vara skäligt, även där leverans skall ske på grund av äldre kontrakt.

De anförda förhållandena göra, att kollegium icke anser sig kunna i princip avstyrka den av priskontrollnämnden begärda ordningen med normalprisets retroaktiva verkan. Emellertid vill kollegium ifrågasätta, att man i så måtto lindrar följderna av att normalpriset tillämpas på äldre kontrakt, att man i dessa fall icke ådömer straff utan låter påföljden stanna vid att säljaren får avstå ifrån det överpris över normalpriset, som han uppburit eller betingat sig. Det måste nämligen anses för mindre tilltalande, att en säljare, som slutit ett tidigare avtal, skulle göra sig skyldig till en straffbar gärning, i händelse han efter normalprisets fastställande måhända i okunighet om att detta pris skall tillämpas även å redan avslutade kontrakt och alltså i sådant hänseende i god tro uppbär den betalning, som han betingat sig.

Ur de yttranden, i vilka förslaget avstyrkts, må följande återgivas.

Stockholms handelskammare, handelskammaren i Göteborg och Skånes handelskammare hava framhållit, att en lagstiftning sådan som den föreslagna skulle bryta den helgd, som enligt rådande rättsuppfattning borde tillkomma redan ingångna avtal. Den föreslagna lagändringen borde därför icke

komma till stånd med mindre missförhållandena på området vore synnerligen allvarliga. De av priskontrollnämnden befarade tendenserna syntes emellertid knappast hava gjort sig gällande i sådan utsträckning, att lagändringen kunde anses motiverad. Vidare borde framhållas den allmänna osäkerhet, som i rådande läge präglade näringslivet och som torde ytterligare ökas genom den tilltänkta lagstiftningen, vilket i sin tur kunde befaras medföra en hämmande inverkan på företagsamheten. Särskilt torde uppmärksammas, att lagändringen skulle komma att drabba ej blott sådana illojala avtal, som förslaget avsåge att förhindra, utan även många lojala försäljningskontrakt. Därest ett stadgande i ämnet ansåges nödvändigt, borde övervägas om det icke kunde begränsas till att omfatta endast sådana avtal, som priskontrollnämnden funne uppenbarligen hava slutits i syfte att kringgå utfärdade normalprisbestämmelser.

I det av *Sveriges industriförbund* avgivna yttrandet anföres.

Förslaget innebär ett avsteg från den allmänt erkända rättsgrundsatsen, att innehållet i ett ingånget avtal icke må rubbas genom senare beslutade bestämmelser. Ett dylikt avsteg synes icke utan verkligt tvingande skäl böra göras; och sådana skäl ha enligt förbundets mening icke förebragts. Till stöd för förslaget hänvisar priskontrollnämnden till att »det förekommit fall, där försäljning av viss förnödenhet uppenbarligen kommit till stånd på en tidigare tidpunkt just för att söka undvika tillämpningen av blivande normalpris». Enligt vad förbundet förspott torde emellertid dylika tendenser knappast ha visat sig i någon nämnvärd omfattning. Härtill kommer att det ofta torde vara synnerligen vanskligt att avgöra, huruvida en försäljning verkligen åsyftat ett kringgående av blivande normalpris eller är en fullt lojal transaktion.

Förslaget torde vidare vara uttryck för den uppfattningen, att det är rättvist att olika försäljningsavtal rörande ett och samma varuslag, vilka tillkommit på olika tidpunkter, underkastas samma bestämmelser i fråga om priset. Många sådana avtal ingås emellertid för lång tid framåt, och under denna tid kunna givetvis de faktorer som bestämma den sålda varans pris förändras i för säljaren gynnsam riktning. Den som sålt varan före normalprisets ikraftträdande kan ha nödgats basera sitt försäljningspris på en kostnadsfaktor — t. ex. ett råvarupris — som sedan sjunker och därmed gör varan billigare att framställa än förut. Det vore orättvist att jämställa en sådan säljare med en annan, som därför att han säljer senare kommer i åtnjutande av den billigare produktionskostnaden. Icke heller ur köparens synpunkt kan rättvisan anses kräva ett enhetligt pris i olika försäljningsavtal. Den köpare, som utfäst ett högre pris än det sedermera fastställda normalpriset, kan ju ha betingat sig ett sådant återförsäljningspris för varan resp. en därav framställd vara, att han gör en lika stor avans som den köpare, vilken kommer i åtnjutande av normalpriset. Effekten av de föreslagna bestämmelserna blir då den, att den förre köparen gör en obehörig vinst på säljarens bekostnad.

I den mån syftet med de föreslagna bestämmelserna tilläventyrs är befogat, torde detsamma i icke obetydlig utsträckning kunna vinnas utan lagändring. För den händelse ett avtalat pris med hänsyn till föreliggande omständigheter — hit torde få räknas storleken av fastställt normalpris resp. maximipris — är uppenbart oskäligt, kan säljaren redan enligt gällande lag drabbas av straffpåföljd. Dessutom uppges det inom vissa branscher vara ganska

vanligt, att köparen genom särskild klausul i avtalet gör förbehåll om justering av priset, därest detta framdeles kommer att sjunka.

Under hänvisning till vad ovan anförts får förbundet avstyrka att förslaget nu ifrågavarande bestämmelser upphöjas till lag.

Därest emellertid lagstiftning i ämnet anses erforderlig, torde den i varje fall icke böra gå längre än att jämkning av avtalat pris medgives där omständigheterna i det särskilda fallet därtill föranleda. I samband med eventuell lagstiftning böra de civilrättsliga befogenheter som tillkomma säljaren i ingångna avtal närmare klarläggas.

I vad förbundet sålunda anförts har *svenska arbetsgivareföreningen* instämt.

Sveriges köpmannaförbund har i sitt yttrande, i vilket *Sveriges hantverksorganisation* instämt, anförts att förbundet icke hade sig bekant, att avtal ingåtts i avsikt att undvika en väntad prisreglering. En bestämmelse sådan som den föreslagna skulle vara ägnad att öka osäkerheten inom affärlivet och hindra slutande av sedvanliga avtal, uppgörande av produktionsplaner m. m. och osäkerheten skulle bliva än mera kännbar i den mån prisbestämmelserna utsträcktes till att omfatta nya varor och branscher.

Liknande synpunkter hava framförts av *Sveriges grossistförbund*. Förbundet har även uttalat, att det vore möjligt att, åtminstone i vissa fall, motverka eventuellt förekommande tendenser att genom skenavtal undgå normalprisbestämmelser genom att fastställa normalpriser även för den fortsatta försäljning av varan respektive halvfabrikatet, som kunde behöva äga rum; därigenom kunde syftet med den ifrågasatta lagändringen åtminstone delvis och i de mest påtagliga fallen uppnås.

Onekligen kan det vara förenat med vissa olägenheter att meddelade pris-^{Departement-}bestämmelser icke äga tillämpning å sådana avtal, som ingåtts före bestäm-^{chefen.} melsernas utfärdande. Dessa olägenheter, vilkas betydelse dock icke bör över-skattas, få vägas mot de nackdelar som äro förenade med den motsatta principen d. v. s. att prisbestämmelserna skulle gälla även i fråga om redan ingångna men ännu icke fullgjorda avtal. Härvid är till en början att märka — vilket även under remissförfarandet understrukits — att en dylik retroaktiv tillämpning av bestämmelserna skulle innebära ett avsteg från allmänt tillämpade rättsgrundsatser. Vidare må framhållas, att den föreslagna retroaktiva lagtillämpningen skulle drabba ej blott sådana avtal, som må hava tillkommit i syfte att kringgå en förväntad prisreglering, utan även lojala försäljningsavtal i den mån dessa innehölle prisbestämmelser avvikande från de genom prisregleringen fastställda. Med hänsyn härtill synes mig priskontrollnämndens förslag icke böra bifallas med mindre olägenheterna av det nuvarande systemet äro starkt framträdande. Vad i ärendet förekommit synes knappast giva belägg för att så skulle vara fallet. Jag finner mig därför icke kunna förorda en regel, enligt vilken meddelade prisbestämmelser principiellt skulle äga tillbakaverkande kraft. Ej heller finner jag mig böra biträda det i ett par remissyttranden framkomna förslaget, att meddelade prisbestämmelser skulle äga retroaktiv verkan, då omständigheterna i det särskilda fallet därtill föranledde. En dylik bestämmelse synes vara alltför

godtycklig till sina verkningar bl. a. med hänsyn till svårigheterna att avgöra om visst avtal tillkommit i syfte att kringgå en förväntad prisreglering eller icke.

Till undanröjande av tvekan angående lagstiftningens innebörd i nu förevarande avseende synes det lämpligt, att i övergångsbestämmelserna till lagen upptages en bestämmelse att meddelad prisföreskrift eller avgiven prisutfästelse *icke* äger tillämpning i fråga om sådant dessförinnan ingånget avtal om köp eller om utförande av tjänst, i vilket vederlaget blivit till beloppet bestämt.

Ändrade bestämmelser angående vitesföreläggande m. m.

I fråga om rätten att förelägga viten stadgas i 8 § prisregleringslagen, att — därest någon försummar att efter anfordran av vederbörande myndighet lämna uppgifter, varom i paragrafen förmåles, eller i kontrollsyfte förete handelsböcker och affärshandlingar — länsstyrelsen äger förelägga den försumlige vite samt i förekommande fall förordna om vitets uttagande.

Priskontrollnämnden har föreslagit sådan ändring av de ifrågavarande bestämmelserna, att rätten att förelägga vite överflyttades å den myndighet, som meddelat föreskrift om uppgiftsplikt respektive om skyldighet att förete handelsböcker och affärshandlingar. Nämnden anför härom.

Otvivelaktigt är, att det nu tillämpade systemet måste medföra tidsutdräkt, då det gäller att av en tredskande näringsidkare införskaffa uppgifter och handlingar. Enligt nämndens mening skulle det vara lämpligare, om rätten att meddela vitesföreläggande låge hos den myndighet, som utfärdat föreskriften om uppgifts- och editionsplikten. En sådan anordning har träffats i ett flertal författningar angående handels- och förbrukningsregleringar under åren 1940 och 1941. Centrala kristidsmyndigheter, såsom livsmedelskommissionen, bränslekommissionen och industrikommissionen hava genom de åsyftade författningarna bemyndigats att meddela vitesföreläggande vid vägran att till myndigheten insända uppgifter eller förete handlingar. Rätten att fälla till utgivande av vite har däremot tillagts länsstyrelse.

Efter mönster av ovannämnda författningar har nämnden i 8 § andra stycket i det av nämnden utarbetade lagutkastet upptagit en bestämmelse, som ger den myndighet, som meddelat föreskrift enligt första stycket, rätt att meddela vitesföreläggande. Med sagda myndighet avses — vilket väl näppeligen kan bli föremål för tvivelsmål — endast den myndighet, som erhållit Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillämpa föreskrifterna i lagrummet. Länsstyrelse skall som förut ensam kunna fälla till utgivande av förelagt vite.

Mot den av priskontrollnämnden sålunda föreslagna författningsändringen hava erinringar framställt endast av *Skånes handelskammare*, som anser att rätten att meddela vitesförelägganden till förekommande av rättsosäkerhet bör bibehållas hos länsstyrelserna.

Föreskrifter om ersättningsskyldighet för den, som fälles till ansvar enligt prisregleringslagen, meddelas i 12 §

sista stycket. Enligt nämnda lagrum gäller att, då någon fälles till ansvar, domstolen äger efter ty skäligt finnes förplikta honom att utgiva värdet av taget eller betingat vederlag eller värdet av förnödenhet, som undanhållits.

Priskontrollnämnden anför angående berörda stadgande.

I fall då fällande utslag meddelats för brott mot bestämmelserna om normalpris eller ockerpris har det visat sig, att domstolarna ej i något fall förpliktat den felande att tillika gälda värdet av taget eller betingat vederlag. Det i dagsböter utmätta straffet har ofta varit så lågt, att den felande trots allt gjort vinst på transaktionen. Då en dylik utveckling kan medföra våda för upprätthållandet av respekten för prisbestämmelserna, föreslår nämnden obligatorisk ersättningsskyldighet som huvudregel. Därvid torde domstolarna böra hava fria händer vid bestämmandet av ersättningens belopp. Detta bör dock ej sättas lägre än det tagna överpriset. Skulle i något fall ådömande av ersättningsskyldighet synas uppenbart obilligt, t. ex. om säljaren levererat förnödenheten men i följd av köparens insolvens ej har någon utsikt att få betalt av denne, skall domstolen dock kunna underlåta att utdöma ersättning.

I enlighet med vad priskontrollnämnden sålunda anfört har i det av nämnden upprättade lagutkastet 12 § sista stycket givits följande lydelse:

»Fälles någon till straff enligt första eller andra stycket, skall domstolen, där särskilda skäl ej till annat föranleda, förplikta honom att helt eller delvis utgiva värdet av taget eller betingat vederlag eller värdet av förnödenhet, som undanhållits.»

I flertalet remissyttranden har den föreslagna skärpningen tillstyrkts eller lämnats utan erinran. I ett par av yttrandena har emellertid gjorts gällande, att de föreslagna bestämmelserna vore onödigt stränga. Sålunda har *Sveriges industriförbund* — i vars uttalande *svenska arbetsgivareföreningen* instämt — anfört att det syntes bättre förenligt med lagens syfte att förverkandet begränsades till att avse endast det tagna eller betingade överpriset. En liknande ståndpunkt intages av *Sveriges köpmannaförbund*. I förbundets yttrande — i vilket *Sveriges hantverksorganisation* förklarar sig instämma — anföres sålunda.

Förbundet har intet att erinra mot att den som fälles för brott mot prisbestämmelserna tillika blir förpliktad att regelmässigt gälda värdet av taget överpris. Därigenom skulle man undgå olägenheten av att det i dagsböter utmätta straffet stundom varit så lågt, att den felande trots åtalet gjort vinst på transaktionen. Förbundet instämmer i att ett dylikt förhållande medför våda för upprätthållandet av respekten för prisbestämmelserna och att det därför är önskvärt, att rättelse sker. Att en dylik respekt upprätthålles är icke minst av intresse för den detaljhandelskär, som förbundet representerar. Förbundet kan emellertid icke finna, att denna nämndens motivering skall kunna motivera att den felande skall kunna förpliktas att gälda värdet av hela det tagna eller betingade vederlaget. Detta kan leda till konsekvenser, som äro stötande för rättsmedvetandet. Visserligen ha domstolarna enligt den föreslagna lagtexten möjlighet till viss särskild prövning men detta torde icke kunna hindra för den enskilde näringsidkaren obilliga följder. Om exempelvis ett normalpris på en vara av högt pris överskrides med en obetydlighet, måhända av oförstånd eller bristande kännedom, synes det

icke vara befogat, att den felande förutom bötesstraffet tillika kan förpliktas att utgiva värdet av hela det tagna vederlaget. En dylik bestämmelse kan i så fall innebära, att en ny form av straff vid sidan av den ordinarie straffmätningen tillkommer, vilket icke kan vara rimligt.

Än mer tveksam ter sig den föreslagna bestämmelsen, om vederlaget enbart betingats och sålunda icke erlagts. Att i så fall möjlighet skapas till att hela det betingade vederlaget utdömes vid sidan av straffet synes uppenbart obilligt. Graden och arten av den felandes överträdelse synes på vanligt sätt i stället böra beaktas vid straffmätningen.

Livsmedelskommissionen har däremot funnit de av priskontrollnämnden föreslagna bestämmelserna böra ändras i skärpande riktning. Kommissionen anför härom.

Livsmedelskommissionen delar priskontrollnämndens uppfattning om önskvärdheten av skärpning av stadgandet om särskilda påföljder för brott mot meddelade prisbestämmelser. Kommissionen vill emellertid ifrågasätta, hurvida man icke härvidlag bör gå ännu något längre än som enligt promemorian och författningsutkastet synes vara avsett. Den, som sålt vara till överpris, torde sålunda, om bestämmelserna om påföljd skola få någon verklig effekt, regelmässigt böra förklaras skyldig att utgiva värdet av hela det tagna vederlaget. Livsmedelskommissionen vill i detta sammanhang framhålla önskvärdheten av att bestämmelserna om påföljder för överträdelser av ransonerings- och prisbestämmelserna så nära som möjligt ansluta sig till varandra. Vad förstnämnda bestämmelser angår, har livsmedelskommissionen i skrivelse av den 17 oktober 1941 till Kungl. Maj:t föreslagit att, då någon fälles till ansvar för överträdelse av gällande ransoneringsbestämmelser, domstolen, där ej särskilda omständigheter till annat föranleda, skall förklara gods eller penningar, som den tilltalade i samband med överträdelsern mottagit, eller varuförråd, som han genom överträdelsern undanhållit eller olovligen använt, förverkade eller, om egendom som sålunda skolat förklaras förverkad ej kan tillrättaskaffas, förplikta den dömde att utgiva dess värde. I analogi härmed bör enligt livsmedelskommissionens uppfattning bestämmelserna om påföljd i prisregleringslagen erhålla ungefärligen den formuleringen, att domstolen, där ej särskilda omständigheter till annat föranleda, skall förplikta den dömde att utgiva värdet av taget eller betingat vederlag eller värdet av förnödenhet, som undanhållits.

Landsorganisationen i Sverige har funnit den föreslagna undantagsbestämmelsen med avseende å de fall, då »särskilda skäl» föreligga, alltför allmänt och obestämt formulerad.

Livsmedelskommissionen har vidare uttalat sig angående vissa ändringar av prisregleringslagens bestämmelser om straff och åtalsrätt. Kommissionen har sålunda ifrågasatt, om ej en avsevärd skärpning borde vidtagas av lagens straffbestämmelser. Vidare har kommissionen anförut.

Vad angår straffbestämmelserna vill livsmedelskommissionen i övrigt påpeka, att, i likhet med vad som skett i kungörelsen den 5 december 1941 angående straff i vissa fall för olovligt förvärv av ransonerad vara, med förvärv i återförsäljningssyfte torde böra jämföras förvärv, som sker i syfte att använda den förvärvade varan för yrkesmässig tillverkning eller beredning av varor till avsalu.

I 15 § första stycket prisregleringslagen stadgas att åtal för sådant brott, varom i 12 § samma lag sägs, i regel får ske endast efter anmälan eller medgivande från myndighet, som Konungen bestämmer. Undantag från denna regel har gjorts endast för överträdelser av bestämmelser om maximipris, vilka överträdelser ligga under allmänt åtal. Enligt 8 § kungörelsen den 19 juni 1941 (nr 656) med närmare bestämmelser angående tillämpning av prisregleringslagen ankommer det, i den mån Konungen ej annorlunda förordnar, på priskontrollnämnden att pröva, huruvida åtal bör ske för brott, som i 15 § första stycket prisregleringslagen avses, ävensom att i förekommande fall anmäla den felande till åtal eller lämna medgivande till åtals anställande. Priskontrollnämnden har dock att vid behandling av dylikt ärende samråda med den centrala kristidsmyndighet, som har att handlägga frågor rörande landets försörjning med den ifrågakomna varan.

Enligt kommissionens uppfattning innebär nu angivna förfarande, då fråga är om överträdelse av normalprisbestämmelser, på det hela taget en onödig omgång. I de allra flesta fall torde det nämligen här vara fråga om klara överträdelser. Kommissionen vill därför ifrågasätta om ej, för att förenkla och påskynda förfarandet vid beivrandet av överträdelser av normalprisbestämmelserna, dylika överträdelser böra läggas under allmänt åtal.

Förslaget om överflyttande av rätten att förelägga vite från länsstyrelserna till den eller de myndigheter, som enligt Kungl. Maj:ts bestämmande äga meddela föreskrifter jämlikt 8 §, har icke blivit föremål för erinringar under remissförfarandet i vidare mån än att Skånes handelskammare uttalat sig för bibehållande av den nu gällande ordningen. Då den föreslagna överflyttningen torde medföra vissa praktiska fördelar, tillstyrker jag ändringsförslaget.

Priskontrollnämnden har föreslagit sådan ändring av gällande regler angående ersättningsskyldighet vid överträdelser av prisregleringslagen, att domstol skall, där ej särskilda skäl till annat föranleda, förplikta den dömda att helt eller delvis utgiva värdet av taget eller betingat vederlag eller värdet av förnödenhet, som undanhållits. Förslaget har i flertalet remissyttranden tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Livsmedelskommissionen har emellertid för sin del ansett, att förverkandepåföljden alltid borde avse *hela* vederlaget, dock att ej heller enligt kommissionens förslag påföljden skulle tillämpas i den mån särskilda skäl talade däremot. För egen del är jag närmast böjd för att instämma i livsmedelskommissionens uttalande att, därest förverkandepåföljden skall få någon verklig effekt, påföljden bör avse hela vederlaget; det synes mig nämligen uppenbart att de allmänpreventiva verkningarna av en förverkandebestämmelse, som i praktiken kunde komma att innebära att regelmässigt endast överpriset indroges till kronan, icke kunna bli särskilt betydande. Därtill kommer att, om livsmedelskommissionens förslag godtages, en i och för sig önskvärd överensstämmelse vinnes med de förverkanderegler, som gälla med avseende å olaglig överlåtelse av ransonerad vara. Enligt 2 § kungörelsen den 20 december 1940 (nr 1032) angående särskilda påföljder vid olovlig överlåtelse av vissa ransonerade varor m. m., sådant nämnda författningsrum lyder enligt kungörelse den 19 juli 1941 (SFS 1941: 671), skall nämligen domstolen, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, tillika förplikta den för ransoneringsbrott dömda att utgiva ersättning för (hela)

Departements-
chefen.

värdet av vad som olovligen överlåtits. Med hänsyn till det nu anförda tillstyrker jag, att i prisregleringslagen upptages bestämmelse om att domstolen skall, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, förplikta den dömda att till kronan utgiva värdet av taget eller avtalat vederlag eller värdet av förnödenhet, som undanhållits. Vid bedömande av om sådana särskilda förhållanden föreligga, som böra föranleda att påföljden icke ådömes, torde domstolen äga att taga hänsyn till ej blott de omständigheter, under vilka brottet begåtts, utan även storleken av det belopp som vid tillämpning av förverkandepåföljden skulle utdömas; skulle detta belopp vara så stort, att påföljden skulle te sig orimligt sträng i förhållande till vad den brottslige låtit komma sig till last, torde domstolen sålunda vara oförhindrad att underlåta att ådöma påföljden.

Prisregleringslagens straffskala inrymmer för närvarande dagsböter samt, vid synnerligen försvårande omständigheter, fängelse intill denna straffarts normala maximum, två år. Livsmedelskommissionen har i sitt remissyttrande ifrågasatt om ej en avsevärd skärpning av straffbestämmelserna borde vidtagas. Jag torde i detta sammanhang få erinra om den skärpning av straffen för överträdelse av ransoneringsförfattningarna, som föreslagits i proposition nr 172 till innevarande riksdag; enligt nämnda förslag skall överträdelse av ransoneringsförfattning, om brottet med hänsyn till omständigheterna är att anse såsom grovt, bestraffas med fängelse eller straffarbete i högst två år. Då jämväl brott mot prisregleringslagen kunna vara av grov beskaffenhet och utgöra en allvarlig fara för upprätthållandet av statsmakternas prispolitik, torde prisregleringslagens straffskala lämpligen böra ändras till överensstämmelse med vad som sålunda föreslagits skola gälla med avseende å ransoneringsbrotten. Såsom exempel på omständigheter, som i allmänhet låta brottet framstå såsom grovt, torde böra upptagas, att gärningen avsett förnödenhet av betydande myckenhet eller tjänster i större omfattning. Det torde böra framhållas att, därest brottet visserligen avsett förnödenhet av betydande myckenhet men priset likväl överskridits med endast ett obetydligt belopp, domstolen har full frihet att tillämpa den lägre straffskalan. Där- est den av mig nu förordade strängare straffskalan införes för grövre fall av överträdelse, torde skalan för övriga fall — i likhet med vad som gäller beträffande överträdelse av ransoneringsförfattningarna — lämpligen kunna inrymma dagsböter samt fängelse i högst sex månader.

I likhet med vad som gäller i fråga om ransoneringsbrotten (SFS 1941:902) torde jämväl i fråga om brott mot prisregleringslagen böra gälla, att med förvärv i återförsäljningssyfte jämställes sådant förvärv, som sker i syfte att använda förnödenheten för yrkesmässig tillverkning eller beredning av varor till avsalu.

Livsmedelskommissionen har slutligen ifrågasatt om icke överträdelse av meddelade normalprisbestämmelser borde ligga under allmänt åtal. Tillräckliga skäl torde emellertid icke föreligga att frångå den hittills tillämpade principen om rätt och skyldighet för det priskontrollerande organet att pröva, huruvida i förekommande fall åtal skall anställas eller icke.

Enligt 11 § gällande prisregleringslag äger myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, beträffande detaljhandel meddela särskilda bestämmelser angående, bland annat, skyldighet för handlande att i eller vid försäljningslokalen hava anslag med prisuppgifter av viss beskaffenhet. Då stadgandet bör gälla även i fråga om sådan handlande, som bedriver sin försäljning annorledes än i butik, torde orden »i eller vid försäljningslokalen» böra utbytas mot orden »å försäljningsstället».

Hemställan.

De av mig i det föregående föreslagna ändringarna och tilläggen till prisregleringslagen äro av den omfattningen, att helt ny lag i ämnet synes böra utfärdas. Den nya lagen bör träda i kraft den 1 juli 1942, då giltighetstiden för den nu gällande lagen utlöper. Den nya lagen bör, såsom jag redan inledningsvis anmärkt, för närvarande givas giltighet endast till och med den 30 juni 1943.

I enlighet med de synpunkter jag i det föregående framlagt har utarbetats förslag till *prisregleringslag*.

Departementschefen hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över det upprättade förslaget, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Birger Öhman.

F ö r s l a g
till
Prisregleringslag.

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelse.

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, när riksdagen ej är samlad, förordna, att vad i 2—10 §§ stadgas skall äga tillämpning; dock må förordnande, som nu sagts, ej meddelas med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Varder ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse.

Prövas under tid, då riksdagen är samlad, förhållanden vara för handen, som i första stycket sägs, äger Konungen med riksdagens samtycke meddela förordnande, som där avses.

Om prisreglering.

2 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att den som yrkesmässigt säljer viss förnödenhet eller såsom företagare åt annan utför tjänst, bestående i förfärdigande av viss förnödenhet eller verkställande av ändrings-, förbättrings-, underhålls- eller rengöringsarbete eller annat därmed jämförligt arbete å viss förnödenhet eller verkställande av transport,

1) skall vara skyldig att ofördröjligen anmäla det pris, som av honom tillämpas för förnödenheten eller tjänsten den dag föreskrift om sådan anmälningsskyldighet meddelas;

2) skall vara skyldig att, varje gång höjning av priset vidtages, ofördröjligen anmäla prishöjningen;

3) icke må utan tillstånd höja priset förrän en vecka förflutit från det han inkommit med anmälan om den tillärnade prishöjningen och skälen därtill.

Har anmälan om tillärdnad prishöjning inkommit i fall som i första stycket under 3) avses må, då särskilda skäl därtill äro, myndighet som Konungen bestämmer utsträcka den tid, under vilken säljaren eller företagaren icke må utan tillstånd höja priset, till högst en månad från det anmälan inkom.

Den som meddelat föreskrift enligt första stycket äger bestämma dels till vilken myndighet anmälan enligt nämnda stycke skall göras, dels ock på vilken myndighet det skall ankomma att bevilja tillstånd varom i första stycket under 3) förmäles.

3 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger fastställa visst pris, som prövas skäligt, att gälla såsom *normalpris* vid frivillig försäljning av viss förnödenhet eller vid frivilligt utförande av tjänst som i 2 § avses.

Normalpriset må icke överskridas med mindre säljaren eller företagaren erhållit tillstånd därtill. Den som fastställt normalpriset äger bestämma på vilken myndighet det skall ankomma att bevilja sådant tillstånd.

4 §.

Har någon till offentlig myndighet gjort särskild utfästelse beträffande högsta pris, till vilket viss förnödenhet må av honom försälas eller tjänst som i 2 § avses utföras, må priset icke överskridas med mindre myndigheten givit tillstånd därtill.

5 §.

Konungen äger föreskriva, att rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja viss förnödenhet eller såsom företagare åt annan utföra tjänst av i 2 § angivet slag skall tillkomma endast

- 1) den som är medlem av viss sammanslutning;
- 2) den som före viss dag yrkesmässigt köpt eller sålt sådan förnödenhet eller såsom företagare åt annan utfört sådan tjänst.

Meddelas föreskrift, som i första stycket under 1) avses, skall, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja förnödenheten eller utföra tjänsten medgivas jämväl den, som förbinder sig att ställa sig till efterrättelse de villkor som i anledning av denna lag uppställt för medlem av sammanslutningen beträffande rätten att köpa eller sälja förnödenheten eller utföra tjänsten. Föreskrift, som i första stycket under 2) avses, må meddelas endast då särskilda skäl därtill äro.

I den mån så finnes erforderligt för att hindra onödig, fördyrande mellanhandel med viss förnödenhet eller eljest för att undanröja missförhållanden inom näringslivet, vilka uppkommit i följd av de i 1 § angivna utomordentliga förhållandena och medföra onödig stegring av priset å viss förnödenhet eller å tjänst av sådant slag, som i 2 § angives, äger Konungen meddela föreskrift om begränsning på annat sätt än förut i denna paragraf är sagt av rätten att yrkesmässigt köpa eller sälja förnödenheten eller såsom företagare åt annan utföra tjänsten.

6 §.

Ej må någon vid överlåtelse av förnödenhet eller utförande av tjänst, som i 2 § avses, taga eller träffa avtal om vederlag, som han insett eller bort kunna inse vara med hänsyn till föreliggande omständigheter uppenbart oskäligt.

Ej heller må någon utbjuda förnödenheten till avyttring mot vederlag, som i första stycket sägs, eller erbjuda sig att utföra tjänsten mot sådant vederlag.

7 §.

Gäller för förnödenhet eller tjänst visst pris, som enligt denna lag ej må överskridas eller må överskridas endast efter tillstånd, må ej, i vidare mån än som överensstämmer med offentlig myndighets anordning, såsom villkor för förnödenhetens försäljning eller tjänstens utförande fordras, att jämväl annan förnödenhet inköpes eller annan tjänst tages i anspråk.

Om uppgiftsskyldighet.

8 §.

Myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva skyldighet för den, som yrkesmässigt köper eller säljer viss förnödenhet eller såsom företagare åt annan utför tjänst av i 2 § angivet slag, att på anfordran av den myndighet, som meddelat föreskriften, eller annan myndighet, som därvid bestämts,

1) lämna de uppgifter myndigheten begär för prövning av den tillämpade prissättningens skälighet eller för bedömning av den allmänna prisutvecklingen;

2) för kontroll av lämnade uppgifter eller tillämpade priser förete handelsböcker och affärshandlingar för myndigheten.

Försummar någon efter anfordran, varom ovan sägs, att fullgöra vad honom i följd därav åligger, äger myndighet som meddelat föreskriften förelägga honom vite. Länsstyrelse äger i förekommande fall förordna om uttagande av sådant vite.

9 §.

Det åligger envar att, vid förfrågan av länsstyrelse eller polismyndighet eller annan myndighet som Konungen bestämmer, lämna uppgift, huruvida och i vilken myckenhet han innehar viss förnödenhet av vikt för befolkningen eller produktionen.

Vägrar någon att lämna begärd uppgift eller finnes skälig anledning misstänka, att han söker vilseleda myndighet i fråga om sitt innehav av förnödenheten, må undersökning verkställas av kontor, lagerlokal eller annan lägenhet, varöver han förfogar, så ock granskning ske av hans handelsböcker och affärshandlingar. I fråga om befogenhet att besluta angående undersökning eller granskning, som nu nämnts, samt beträffande tid, då undersökning må äga rum, och förfarandet därvid skola bestämmelserna angående husrannsakan äga tillämpning.

Särskilda bestämmelser.

10 §.

Myndighet som Konungen bestämmer äger beträffande detaljhandel meddelade särskilda bestämmelser angående skyldighet för handlande att å försäljningsstället hava anslag med prisuppgifter av viss beskaffenhet samt angående skyldighet att sälja visst slags förnödenhet efter vikt eller efter mått, så ock annan dylik bestämmelse, som må vara ägnad att motverka oskäligen prisstegring eller att ordna tillförsel, saluhållande eller förbrukning av förnödenhet.

Vad i första stycket är stadgat beträffande detaljhandel skall i tillämpliga delar gälla även i fråga om utförande av tjänst som i 2 § avses.

Ansvarsbestämmelser m. m.

11 §.

Med dagsböter eller fängelse i högst sex månader eller, om brottet med hänsyn till omständigheterna är att anse såsom grovt, med fängelse eller straffarbete i högst två år straffes

1) den som underlåtit att fullgöra anmälningsskyldighet, som föreskrivits jämlikt 2 § första stycket 1) eller 2), eller som vid fullgörande av anmälningsskyldigheten lämnat medvetet oriktig uppgift eller som, med vetskap om att beträffande förnödenhet eller tjänst meddelats föreskrift enligt 2 § första stycket 3) eller beslut enligt 2 § andra stycket, i strid mot föreskriften eller beslutet försålt eller saluhållit förnödenheten till förhöjt pris eller i återförsäljningssyfte för densamma betalat eller förklarat sig villig att betala sådant pris eller för utförande av tjänsten uppburit eller krävt förhöjt pris;

2) den som, med vetskap om att normalpris gäller å viss förnödenhet eller å tjänst som i 2 § avses, utan tillstånd försålt eller saluhållit förnödenheten för högre pris eller i återförsäljningssyfte för densamma betalat eller förklarat sig villig att betala högre pris eller för utförande av tjänsten uppburit eller krävt högre belopp;

3) den som, efter avgivande av sådan utfästelse beträffande förnödenhet eller tjänst som i 4 § sägs, utan tillstånd försålt eller saluhållit förnödenheten för högre pris än det utfästa eller för utförande av tjänsten uppburit eller krävt sådant pris eller som, med vetskap om utfästelsen, i återförsäljningssyfte för förnödenheten betalat eller förklarat sig villig att betala högre pris än det utfästa;

4) den som med vetskap om föreskrift, som jämlikt 5 § meddelats angående rätten att yrkesmässigt köpa viss förnödenhet, eller om villkor, som i anledning av denna lag uppställts för rätten att köpa förnödenheten, köpt eller förklarat sig villig att köpa förnödenheten i strid mot föreskriften eller villkoret;

5) den som med vetskap om föreskrift, som jämlikt 5 § meddelats angående

ende rätten att yrkesmässigt sälja viss förnödenhet eller såsom företagare åt annan utföra tjänst av i 2 § angivet slag, eller om villkor, som i anledning av denna lag uppställts för rätten att sälja förnödenheten eller utföra tjänsten, försålt eller saluhållit eller i återförsäljningssyfte köpt eller förklarat sig villig att köpa förnödenheten eller utfört eller erbjudit sig att utföra tjänsten i strid mot föreskriften eller villkoret;

- 6) den som brutit mot bestämmelserna i 6 §;
- 7) den som brutit mot det i 7 § stadgade förbudet;
- 8) den som vid lämnande av uppgift, som i 8 eller 9 § avses, eller i samband med undersökning eller granskning, som avses i sistnämnda paragraf, sökt vilseleda myndighet.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen avsett förnödenhet av betydande myckenhet eller tjänster i större omfattning.

Lika med den, som försålt eller saluhållit förnödenhet till för högt pris eller som för utförande av tjänst uppburit eller krävt för högt belopp eller som för köp av förnödenhet betalat eller förklarat sig villig att betala för högt pris, skall anses den, som för förnödenheten eller tjänsten uppburit, krävt, betalat eller förklarat sig villig att betala i annat än penningar utgående vederlag till värde uppenbarligen överstigande det tillåtna priset. Lika med förvärv i återförsäljningssyfte skall anses förvärv i syfte att använda förnödenheten för yrkesmässig tillverkning eller beredning av varor till avsalu.

Ej må köpare i andra fall än förut angivits dömas för delaktighet i av säljare begånget brott som i första stycket under 1), 2), 3) eller 5) avses, där ej köparen med sådan vetskap, varom i nämnda lagrum är sagt, uppsåtligen förlett säljaren till brottet. Vad sålunda är stadgat skall äga motsvarande tillämpning beträffande den, som erlagt eller förbundit sig att erlægga betalning för tjänst som i första stycket under 1), 2), 3) eller 5) avses, så ock i fråga om säljares delaktighet i sådant av köpare begånget brott som i första stycket under 4) avses.

Fälles någon till straff enligt första eller tredje stycket skall domstolen, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, förplikta honom att utgiva värdet av taget eller avtalat vederlag eller värdet av förnödenhet, som undanhållits.

12 §.

Åsidosätter någon bestämmelse, som meddelats jämlikt 10 §, straffes med böter från och med två till och med trehundra kronor.

13 §.

Vad som med stöd av bestämmelserna i denna lag inhämtats genom anmälan eller uppgift eller vid granskning av handelsböcker eller affärshandlingar eller vid undersökning, som i 9 § sägs, må ej yppas i vidare mån än

som erfordras för vinnande av det med bestämmelserna avsedda ändamål. Bryter någon häremot, straffes med dagsböter eller fängelse.

14 §.

Brott, varom i 11 § sägs, må av allmän åklagare åtalas allenast efter anmälan eller medgivande av myndighet, som Konungen bestämmer.

Brott, varom i 13 § sägs, må av allmän åklagare åtalas allenast efter angivelse av målsäganden.

15 §.

Åtal för brott, varom i 11 § sägs, väckes vid den rätt där den tilltalade skall svara i tvistemål i allmänhet.

Åtal för förseelse, som avses i 12 §, anhängiggöres vid polisdomstol, där sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där sådan icke finnes, vid allmän domstol.

16 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, ävensom vad någon förpliktas utgiva enligt 11 § sista stycket tillfalla kronan.

17 §.

Över myndighets beslut jämlikt 3 § första stycket må, där Konungen så förordnat, klagan icke föras.

Beslut, som myndighet i annat fall än i första stycket avses meddelat jämlikt 3 §, så ock myndighets beslut jämlikt 2 §, 8 § första stycket eller 10 § skall utan hinder av förd klagan lända till efterrättelse, intill dess annorlunda kan varda förordnat.

18 §.

Konungen äger meddela de närmare bestämmelser, som erfordras för tillämpning av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942 samt gäller till och med den 30 juni 1943.

Förordnande enligt 1 § vare ej gällande längre än lagen äger giltighet.

Föreskrift eller beslut jämlikt 2, 3, 5, 8, 9 eller 10 § eller utfästelse jämlikt 4 § skall ej gälla längre än förordnande som nyss sagts är gällande.

Föreskrift jämlikt 3 § eller utfästelse jämlikt 4 § eller sådant villkor beträffande högsta pris, som i anledning av denna lag uppställts i samband med meddelande av föreskrift enligt 5 §, skall icke äga tillämpning i fråga om avtal om köp eller utförande av tjänst, som slutits innan föreskriften trädde i kraft eller utfästelsen eller villkoret blev gällande, såvida i avtalet vederlaget blivit till beloppet bestämt.

I 13 § meddelad föreskrift om tystnadsplikt och vad i lagen stadgas rörande överträdelse av samma föreskrift ävensom vad där stadgas i fråga om annat brott, som begåtts under tiden för de i lagen meddelade bestämmelsernas giltighet, skall äga tillämpning även efter det lagens bestämmelser i övrigt upphört att gälla.

Föreskrift eller beslut, som meddelats jämlikt 2, 3, 4, 8, 9 eller 11 § prisregleringslagen den 13 juni 1941, eller utfästelse, varom i 7 § samma lag förmäles, skall gälla såsom om föreskriften eller beslutet meddelats eller utfästelsen avgivits jämlikt motsvarande stadgande i denna lag.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 26 maj 1942.

Närvarande:

justitieråden FORSSMAN,
BELLINDER,
regeringsrådet LUNDEVALL,
justitierådet NISSEN.

Enligt lagrådet den 20 maj 1942 tillhandakommet utdrag av protokoll över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 8 maj 1942, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *prisregleringslag*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av t. f. chefen för rättsavdelningen i finansdepartementet hovrättsrådet Rolf Dahlgren.

Förslaget föranledde följande yttrande av lagrådet.

Stadgandet i 7 § har avseende dels å pris, som enligt bestämmelserna i 2—4 §§ ej må överskridas utan tillstånd av myndighet, dels ock å pris, som på grund av föreskrift, varom förmäles i 5 §, antingen icke alls får överskridas eller ock må överskridas blott efter därtill av myndighet lämnat tillstånd. Då det torde vara uppenbart att med stadgandet åsyftas det pris å förnödenhet eller tjänst, som vid tiden för förnödenhetens försäljning eller tjänstens utförande ej får överskridas, är den omständigheten huruvida myndighet må kunna lämna tillstånd till prisets överskridande eller icke utan betydelse i detta sammanhang. Lagrådet hemställer därför, att vad stadgandet härom innehåller får utgå och att paragrafen måtte erhålla den avfattning att, om enligt denna lag visst pris för förnödenhet eller tjänst icke får överskridas, må ej, i vidare mån än som överensstämmer med offentlig myndighets anordning, såsom villkor för förnödenhetens försäljning eller tjänstens utförande fordras, att jämväl annan förnödenhet inköpes eller annan tjänst tages i anspråk.

Enligt förslagets 11 § bestraffas brott som där omförmäles med dagsböter eller fängelse i högst sex månader eller, om brottet med hänsyn till omständigheterna är att anse såsom grovt, med fängelse eller straffarbete i högst två år;

och skall vid bedömande huruvida brottet är grovt särskilt beaktas, om gärningen avsett förnödenhet av betydande myckenhet eller tjänster i större omfattning. Sistnämnda bestämmelse torde framför allt åsyfta sådana fall då gärningen består i att någon säljer eller saluhåller förnödenhet till högre pris än lagen medgiver eller för utförande av tjänst uppbär eller kräver högre vederlag än tillåtet. Det väsentligen straffvärda momentet i dylik gärning är gärningsmannens syfte att förskaffa sig otillbörlig vinst. Av enahanda betydelse som den sålda eller saluhållna förnödenhetens myckenhet eller tjänsternas omfattning får därför vid bedömande av brottets svårhetsgrad anses vara prisets eller vederlagets storlek i förhållande till det tillåtna. Sålunda kan försäljning av en mindre mängd av en förnödenhet till pris, som i hög grad överskrider det tillåtna, vara lika straffvärd som försäljning av en större myckenhet till ett i mindre mån förhöjt pris. För att ett brott av ifrågavarande beskaffenhet skall kunna betraktas såsom grovt torde dock städse fordras att den vinst gärningsmannen velat otillbörligen förskaffa sig är av betydelse. Lagrådet hemställer därför, att åt andra stycket i förevarande paragraf gives den lydelsen att vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningsmannen avsett att bereda sig otillbörlig vinst av betydande storlek.

Sista stycket i 11 § innehåller bestämmelse att, om någon fälles till straff enligt första eller tredje stycket, domstolen skall, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, förplikta honom att utgiva värdet av taget eller avtalat vederlag eller värdet av förnödenhet som undanhållits. Enligt förslaget skulle domstolen alltså icke hava möjlighet att förplikta gärningsmannen att utgiva allenast en del av vederlaget. Fall kunna dock tänkas, där väl de särskilda förhållandena icke äro av den art, att de motivera påföljdens bortfallande i dess helhet, men dess bibehållande i full utsträckning skulle te sig opåkallat strängt. Det kan under sådana omständigheter befaras att domstolarna alltför ofta skulle visa sig benägna att anse undantagsfallet föreligga. Förhållandena på detta område äro ej fullt analoga med dem då fråga är om överlåtelse av ransonerad vara. Där är som regel överlåtelsen i dess helhet olaglig. Här åter är överlåtelsen i och för sig laglig; straffbar blir den endast i den mån priset överskrider det tillåtna. Lagrådet förordar, att ifrågavarande stycke av 11 § erhåller den innebörden att, om någon fälles till straff jämlikt första eller tredje stycket, domstolen tillika skall förplikta honom att utgiva värdet av taget eller avtalat vederlag eller värdet av förnödenhet som undanhållits, men att, i den mån särskilda förhållanden därtill föranleda, nedsättning må ske av det värde som skall utgivas.

Ur protokollet:

G. Lindencrona.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 29 maj
1942.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, lagrådets den 26 maj 1942 avgivna utlåtande över det den 8 maj 1942 till lagrådet remitterade förslaget till *prisregleringslag*.

Efter redogörelse för lagrådets utlåtande anför föredraganden.

I enlighet med vad lagrådet hemställt torde 7 § böra erhålla en något ändrad avfattning. På av lagrådet anförda skäl torde vidare i 11 § andra stycket — i stället för de i det remitterade förslaget angivna exemplen på omständigheter, som i allmänhet låta brottet framstå såsom grovt — såsom sådant exempel böra upptagas att gärningsmannen avsett att bereda sig otillbörlig vinst av betydande storlek. Även sista stycket i 11 § torde böra ändras på sätt lagrådet förordnat. Slutligen torde vissa redaktionella jämkningar böra göras i lagförslaget.

Enligt 1 § äger Kungl. Maj:t under tid, då riksdagen är samlad, endast med riksdagens samtycke meddela i paragrafen avsett förordnande. Riksdagens samtycke till sådant förordnande torde böra inhämtas samtidigt med att lagförslaget förelägges riksdagen.

Under återopande av det anförda hemställer jag

dels att det i enlighet med vad förut anförts ändrade lagförslaget måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande,

dels ock att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen samtycka till att Kungl. Maj:t efter utfärdande av lag i ämnet meddela sådant förordnande, som avses i 1 §, att gälla tills vidare.

Kungl. Maj:ts proposition nr 337.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Gösta Renlund.